

SVERIGES EKONOMI

STATISTISKT PERSPEKTIV

– FÖRSTA KVARTALET 2003 –

Ur innehållet:

Oväntat stark BNP-ökning.....	3
Olika signaler om hushållens konsumtion	6
Kraftig försvagning av de offentliga finanserna....	10
Fortsatt dämpad investeringstakt	11
Ny bild av exportnettot	13
Branschutveckling	16
Fortsatt stark produktivitetstillväxt	18

Förord

I följande rapport ges en förklarande analys av konjunkturläget i ekonomin utifrån ett statistiskt perspektiv. Fokus ligger på de senaste kvartalssiffrorna, som nyligen publicerats av nationalräkenskaperna samt primärstatistiken.

Förutom att beskriva den ekonomiska utvecklingen inriktas rapporten på hur statistiken hänger samman och hur den kan tolkas. Syftet är bland annat att informera om konsistens, respektive inkonsistens mellan olika statistikresultat, för att underlätta för användarna av statistiken att tolka den så att de därmed lättare kan bedöma konjunkturläget.

Analysen i rapporten är en vidareutveckling av analyser av den ekonomiska statistiken, som Statistiska centralbyrån löpande genomför i sin roll som statistikproducent.

Analysfunktionen vid avdelningen för ekonomisk statistik ansvarar för rapporten. Underlag samt synpunkter har inhämtats från olika statistikområden vid SCB. Rapporten planeras att i fortsättningen utkomma fyra gånger per år, dvs. i mars, juni, oktober och december.

Lena Hagman, chef för Analysfunktionen

Avdelningen för ekonomisk statistik, SCB

9 juli, 2003

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Internationell bakgrund	4
Finansmarknaden	5
Hushållens konsumtion	6
Offentlig konsumtion.....	9
Offentliga finanser.....	10
Fasta bruttoinvesteringar	11
Lagerinvesteringar	12
Export och import.....	13
SCB:s ledande indikatorer.....	16
Branschutveckling	16
Produktivitetsutveckling.....	18
Revideringar i NR.....	20

Sammanfattning

Oväntat stark BNP-ökning

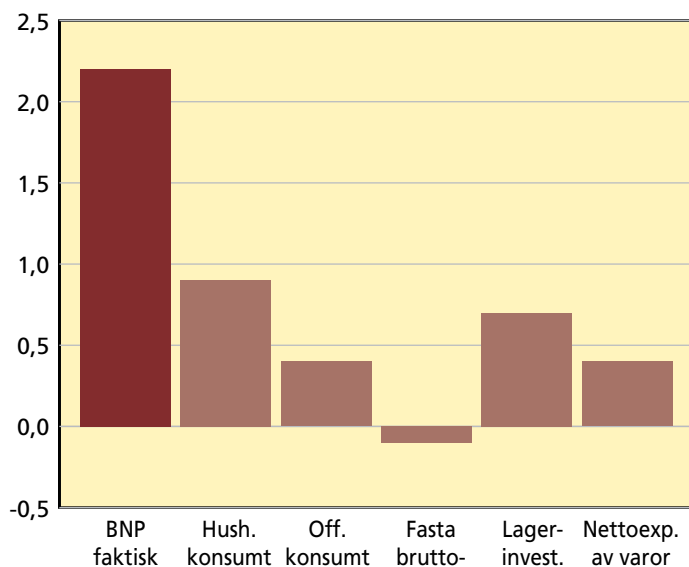
BNP första kvartalet i år växte oväntat starkt jämfört med motsvarande kvartal förra året, dvs. med 2,2 procent. Från föregående kvartal steg BNP med 0,6 procent, säsongrensat. Den takten motsvarar med andra ord en uppräknad årstakt på hela 2,4 procent. Månadsindikatorn för BNP, Aktivitetsindex, indikerade en betydligt svagare utveckling första kvartalet, dvs. en ökning med 0,3 procent från fjärde kvartalet och en årstakt på 1,2 procent. Detta enligt trendvärdet, som under senare år legat mycket nära det första säsongrensade BNP-utfallet.

BNP-tillväxten första kvartalet var oväntat stark mot bakgrund av en svag internationell efterfrågan, en allt starkare kronkurs, men även faktorer som fallande sysselsättning och ökad arbetslöshet. Dessutom fanns en osäkerhet om Irak-krisens varaktighet och effekter, bland annat på oljepris och inflation. Osäkerheten kring Irakkriget, som bröt ut den 20 mars, höll sannolikt också tillbaka investeringsviljan inom näringslivet, både i Sverige och omvärlden.

Hushållens och den offentliga konsumtionen bidrog sammantaget med 1,3 procentenheter till första kvartalets BNP-tillväxt på 2,2 procent, medan lagerinvesteringarna bidrog med 0,7 och nettoexporten med 0,4 procentenheter. Endast de fasta investeringarna drog ned tillväxten något, se diagrammet nedan.

Bidrag till BNP-tillväxten

Förändring kvartal 1 år 2003 jämfört med samma period föregående år. Procentenheter

Bakom det relativt kraftiga bidraget från hushållens konsumtion till BNP-tillväxten första kvartalet låg främst en ökad konsumtion av varaktiga varor, bland annat av bilar. En ökad omsättning i detaljhandeln i april och maj samt en ökad optimism bland hushållen om den egna ekonomin i juni, talar

för en fortsatt uppgång i hushållens konsumtion. Däremot talar den negativa utvecklingen på arbetsmarknaden, bland annat den stadiga ökningen av den öppna arbetslösheten från månad till månad, från 4,0 procent i oktober förra året till 4,7 procent i maj i år, för att hushållen kan komma att bli mer försiktiga med sina utgifter om den negativa utvecklingen fortgår. Hushållens konsumtion steg dessutom svagt mellan fjärde kvartalet 2002 och årets första kvartal. Att ökningen jämfört med första kvartalet 2002 ändå blev så stark som 1,8 procent, förklaras av att hushållens konsumtion ett år tidigare var så svag, enligt nationalräkenskaperna.

Till ökningen av den offentliga konsumtionen, med 1,3 procent första kvartalet jämfört med motsvarande kvartal 2002, bidrog särskilt köp av varor och tjänster från privat näringsliv, som levereras direkt till hushållen, s.k. direktkonsumtion, som exempelvis köp av skol-, barn- och äldreomsorgsplatser från privata företag.

Efter upprepade neddragningar av de fasta bruttoinvesteringarna under förra året visade de en liten uppgång under årets första kvartal. Investeringsnivån var ändå lägre under första kvartalet jämfört med nivån under första kvartalet ett år tidigare. Den svaga utvecklingen återspeglas också i en låg investeringskvot i ekonomin, dvs. bruttoinvesteringarnas andel av BNP, som fallit under de två senaste åren. Det finns vissa tecken i den ekonomiska statistiken att investeringarna kan komma att vända uppåt i år, men även om det skulle hända talar den svaga inledningen på året för att utvecklingen för helåret ändå blir negativ.

Lagerinvesteringarna har de senaste tre kvartalen givit ett betydande positivt bidrag till BNP-tillväxten. Den uppåtriktade trenden fortsatte under första kvartalet i år. Lageruppbyggnaden skedde inom såväl industrin som handeln. Ökningen förefaller till stor del vara ofrivillig då uppbyggnaden skedde samtidigt som företagens lageromdömen i Konjunkturbarometern blev alltmer negativa.

Den positiva bidraget till BNP-tillväxten från utrikeshandeln under första kvartalet i år kan förefalla överraskande, mot bakgrund av den svaga internationella efterfrågan. Det bör dock beaktas att NR:s uppgifter för tidigare perioder inte har reviderats i enlighet med de mera aktuella siffror som efter hand har publicerats av utrikeshandelsstatistiken. Med hänsyn tagen till dessa revideringar förändras bilden av exportnettots bidrag. Medan exporten visar en svagare volymökning visar importen en betydligt starkare ökning enligt de senaste siffrorna. Om NR hade räknat med de nya volymtalen, hade bidraget från nettoexporten till BNP-tillväxten i stället blivit negativt. Importen av framför allt energivaror och personbilar ökade under årets första kvartal jämfört med motsvarande kvartal förra året. Även importvolymen av de tungt vägande verkstadsvarorna i den totala varuimporten steg.

Internationell bakgrund

Långsam återhämtning i världsekonomin

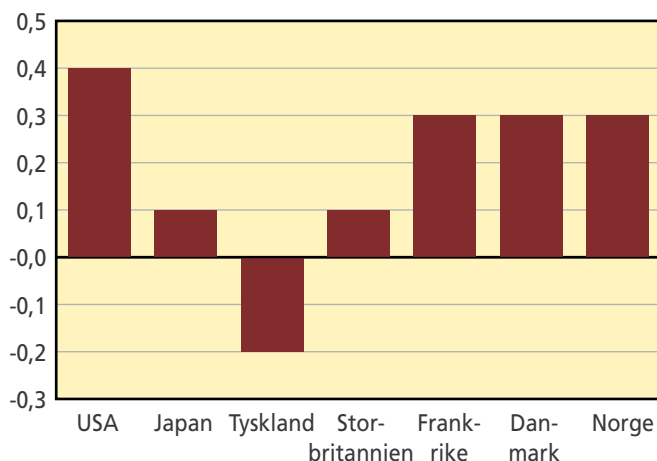
Det står nu klart att återhämtningen i världsekonomin, efter nedgången under 2001, går långsammare och är mer utdragen än de flesta bedömare räknat med. När väl Irakkriget fick det snabba slut som många förutsett, spred sig snabbt en försiktig optimism bland ekonomiska aktörer runt om i världen. Flera förutsättningar tycktes vara på plats för en successiv förstärkning av den internationella konjunkturen.

Kurserna på världens aktiebörser började tidigt att återhämta sig samtidigt som förhoppningar fanns om att en nedgång i råoljepriset skulle verka dämpande på inflationen och stimulera den ekonomiska efterfrågan. Den då nedtonade inflationsrisken förutsågs också kunna leda till att räntepolitiken kunde få en mer renodlad konjunkturvårdande uppgift. I det nya mer optimistiska scenariot ingick också att den ekonomiska tillförsikten skulle öka hos såväl företag som hushåll.

Den ekonomiska information som tillkommit under de senaste två månaderna har emellertid i flera avseenden inneburit en besvikelse även om vissa ljuspunkter också finns med i bilden. Vad som nu tydligt framgår är att det ekonomiska utfallet för världsekonomin för första kvartalet i år är svagt och svagare än på länge. Något som också är utmärkande och ovanligt med den nuvarande ekonomiska situationen är att de tre stora ekonomiska blocken i världen – USA, EU och Japan – samtliga är så väl samlade på den internationella konjunkturkurvan och dessutom befinner sig i en sådan svag fas.

BNP första kvartalet 2003

Förändring från föregående kvartal. Procent

Ingen av de tre regionerna förefaller utgöra någon nämnvärd dragkraft för världsekonomin för närvarande. I USA där ekonomin utvecklades svagare än väntat under första kvartalet minskade t.ex. importen av varor och tjänster ganska kraftigt under årets fyra första månader. När det gäller Japan stagnerade där bruttonationalprodukten, (BNP) under första kvartalet, efter att tidigare ha ökat tre kvartal i följd. För EU

slutligen tyder preliminära uppgifter på att BNP där var i stort sett oförändrad under första kvartalet i år liksom under fjärde kvartalet i fjol.

Vissa ekonomiska indikatorer tyder på en svag ekonomisk utveckling även under andra kvartalet i år. Bl.a. har den ekonomiska tillförsikten ännu inte återvänt i förväntad utsträckning vare sig hos hushåll eller företag. I såväl USA som eurozonen har t.ex. inköpschefsindex för tillverkningsindustrin under de senaste fyra månaderna t.o.m. juni legat på värden under 50, dvs. gränsen för ökande aktivitet. Vidare ökade de amerikanska hushållens ekonomiska tillförsikt endast svagt i maj och var oförändrad i juni efter den snabba återhämtning som skedde i april i samband med krigsslutet. Inom euroområdet har knappt någon förbättring alls kunnat konstateras de senaste månaderna t.o.m. juni i hushållens tidigare mycket svaga ekonomiska tillförsikt.

Utvecklingen av råoljepriset tycks hittills heller inte ha levt upp till förväntningarna. Tidigare under våren beräknades på många håll – bl.a. med utgångspunkt i erfarenheterna från Kuwaitkriget – att råoljepriset till början på sommaren skulle ha fallit ned mot den nedre prisgränsen för OPECs målintervall på 22–28 dollar per fat. Till att börja med föll också priset snabbt från ca 33 till ca 24 dollar, men har successivt återhämtat sig och passerade i början på juli den övre gränsen på 28 dollar.

Till det mer positiva i den internationella ekonomiska bilden hör utvecklingen på finansmarknaderna där aktiekurerna stigit rejält i år samtidigt som räntorna sjunkit. En bakgrund till nedgången i den internationella räntenivån är att oron för inflationen snarare vänts till oro för deflation. Producentpriserna har det senaste året varit stabila och ökat med ca 1 procent i industriländerna, mätt över tolv månader, men för konsumentpriserna märks en tydligare dämpning i ökningstakten. I maj hade konsumentpriserna ökat med 1,8 procent i EU och med 2,1 procent i USA, en nedgång från 2,3 respektive 3,0 procent i februari. OECD räknar i sin vårprognos med en ytterligare svag dämpning i inflationstakten inför nästa år.

Den amerikanska ekonomin som normalt fungerar som draglok i den globala ekonomin tycks ha tappat något av farten sedan i höstas. Den dämpade BNP-tillväxten uppgick till måttliga 1,4 procent under både fjärde och första kvartalet, säsongrensat och mätt i årstakt. Såväl hushåll som företag tycks ha varit avvaktande i sitt ekonomiska agerande. Försäljningen av kapitalvaror har minskat de två senaste kvartalen och de fasta bruttoinvesteringarna, utanför bostadssektorn, föll åter första kvartalet, med 4,4 procent, efter den första uppgången på länge i slutet på förra året. Dessutom är industrikonjunkturen fortsatt svag med fallande industriproduktion de senaste månaderna t.o.m. maj.

Finansmarknaden

Viss återhämtning på aktiemarknaden

Efter det att kurserna på Stockholmsbörsen under våren bottnat den 12 mars, ca en vecka före Irakkrigets utbrott, har aktiemarknaden karaktäriserats av en viss återhämtning. Kurserna låg i slutet av juni på en nivå som var omkring 7 procent över nivån vid årsskiftet och omkring 30 procent över bottenivån från i höstas. Fallet på Stockholmsbörsen från 6 mars 2000, när kurserna nådde all time high, till den 9 oktober i följande år när de var som lägst, är det kraftigaste under efterkrigstiden och kan också väl jämföras med börskraschen 1929. Enligt Affärsvärldens generalindex uppgick fallet under perioden till 69 procent.

Kursutvecklingen på några aktiebörser

Index januari 1999=100. Slutet av respektive månad

Medan kurserna i Stockholm stigit 7 procent sedan årsskiftet steg kurserna i New York enligt det breda Standard & Poor 500 med drygt 10 procent och enligt det tekniktunga Nasdaq Composite Index med drygt 20 procent. Av den starka utvecklingen på Nasdaq-börsen följer att IT- och telekomaktier utvecklats mycket bra under innevarande år. Detta gäller även för Stockholmsbörsen, där telekombranschen ökade omkring 13 procent från årsskiftet till slutet av juni och IT-konsulterna drygt 30 procent. Senvåren och försommaren har annars karaktäriserats av ett kraftigt rally i bioteknikaktier, där kurserna för några bolag har mångdubblats sedan årsskiftet.

Sjunkande räntor

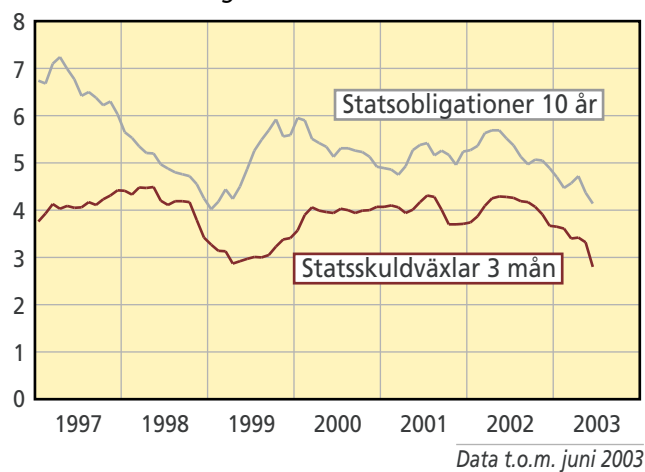
Tremånadersräntan i USA har det senaste året, i takt med att pessimismen om den amerikanska konjunkturen har tilltagit, fallit till historiskt sett rekordlåga nivåer och är nu nere under en procent. Även EMU-räntan och den svenska tremånadersräntan har efter hand fallit i linje med detta. Den svenska räntan låg den 30 juni på 2,76 procent, att jämföra med EMU-räntan 2,05 procent.

Den amerikanska centralbanken har sänkt styrräntan i olika etapper och sänkte den 25 juni till 1,00 procent. Även den

svenska styrräntan sänktes senast den 11 juni till 3 procent, vilket dock fortfarande är en procentenhet högre än EMU-räntan. Den tidigare oron för att inflationen skulle ta fart har efter hand avtagit. Internationellt har vissa farhågor i stället uttryckts för att deflationistiska tendenser ska få genomslag i världsekonomin, vilket efter hand har gett upphov till denna räntesänkingsvåg.

Kort och lång ränta för Sverige

Procent. Månadsgenomsnitt

Även de långa svenska räntorna har varit fallande sedan första halvan av 2002, i enlighet med lägre inflationsförväntningar. Det blev dock ett kortvarigt ryck uppåt när konsumentpriserna i Sverige i början av året visade starka tendenser att rusa i höjden. Inflationstakten enligt KPI i Sverige som i december låg på 2,3 procent hade i februari stigit två månader i följd till 3,4 procent, men hade i maj åter sjunkit, till 1,9 procent. Den underliggande inflationen enligt UND1X låg i maj på 2,0 procent.

Fallande dollar

Dollarn har sedan början av förra året fallit mycket kraftigt. Orsaken till detta kan sökas i bl.a. det amerikanska bytesbalansunderskottet och att detta, i ett läge när aktiekurserna fallit, inte kompenseras av inflöden till den amerikanska kapitalmarknaden. Som allra starkast gentemot kronan var dollarn i mitten av 2001 – den 11 juni noterades den 11,02 kronor. Därefter har den fallit till som lägst 7,66 den 16 juni. Kronan har därefter åter försvagats mot dollarn. Samtidigt har euron under det senaste året legat på en relativt konstant nivå och den noterades den 30 juni till 9,18 kronor.

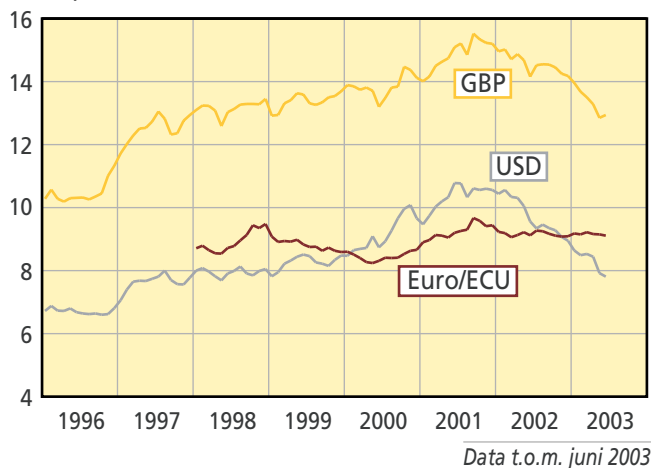
Dollarfallet kan medföra problem för de delar av den svenska industrin – bl.a. massaindustrin och fordonsindustrin – som har sina intäkter huvudsakligen i dollar och därmed får se intäkterna krympa i takt med den allt svagare dollarn. Det har också fått synbara effekter på landfördelningen av de svenska exportintäkterna, räknat i löpande priser. För USA, som tidigare ökade sin andel av den svenska export

ten, har andelen sedan våren 2002 återigen börjat minska i relativt snabb takt. I takt med att även pundet har blivit allt billigare i förhållande till kronan har också Storbritanniens andel av det svenska exportvärdet minskat, även om det i detta fall skett en viss återhämtning under första kvartalet i år.

Kronan har som synes stärkts avsevärt mot dollarn och pundet sedan 2001, medan eurokursen hållit sig jämförelsevis stabil.

Valutakurser

Månadsgenomsnitt. Kronkurs i förhållande till respektive valuta

Hushållens konsumtion

Olika signaler om hushållens konsumtion

Efter de starka ökningstalen 1998–2000 (3–5 % per år) har konsumtionen mattats av de senaste åren. Trots små positiva signaler under 2002 befarades en ganska dämpad utveckling av hushållens konsumtion i början av det här året. En svagare arbetsmarknad, det djupa och långdragna börsfallet, höjda skatter och händelserna i omvärlden är faktorer som förväntades göra hushållen försiktigare med inköp till förmån för ett ökat sparande.

Nationalräkenskaperna för första kvartalet 2003 visar dock på en oväntat stark utveckling av hushållens konsumtion. Jämfört med första kvartalet 2002 är ökningen i fasta priser 1,8 procent. Eftersom hushållens konsumtion svarar för nära hälften av BNP bidrar den signifikant till den totala tillväxten under första kvartalet, med 0,9 procentenheter av BNP-tillväxten som uppgick till 2,2 procent jämfört med motsvarande kvartal 2002. Bland det som ökat under första kvartalet är köp av nya bilar och ökade utgifter för energi. Detaljhandelsindex visar på ökning av särskilt elektronikvaror (+ 15 %) och sport-fritid (+9 %) medan bl.a. järn-, bygg och färghandel visar en negativ utveckling, jämfört med motsvarande kvartal förra året.

Är de oväntat starka siffrorna för första kvartalet en indikation på att efterfrågan håller på att vända uppåt? Vad som talar för detta är att aprilsiffrorna för detaljhandelsförsäljningen är starkt positiva och att även maj visar en stabil om än avvaktande utveckling. Hushållen blir också alltmer optimistiska om den egna ekonomins utveckling enligt Konjunkturinstitutets junimätning av hushållens förväntningar. Hushållens förtroendeindikator, CCI steg för fjärde månaden i rad. Dock finns skäl att tolka siffrorna för första kvartalet

med viss försiktighet. Kalenderkorrigeringar för påskens förläggning och det kraftiga dollarfallet gör det t.ex. särskilt svårt att skilja pris- från volymeffekter under första kvartalet. Dessutom visar arbetslösheten en uppgång hittills i år, vilket brukar dämpa hushållens konsumtion om tendensen fortsätter. Sysselsättningen totalt började minska från årsskiftet och varslen ökade ytterligare under de följande månaderna jämfört med motsvarande period 2002, både inom industrin och inom tjänstesektorn. Samtidigt steg den öppna arbetslösheten till 4,6 procent av arbetskraften i mars. Ökningen beror, förutom på nedgången i sysselsättningen, på att antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder minskade.

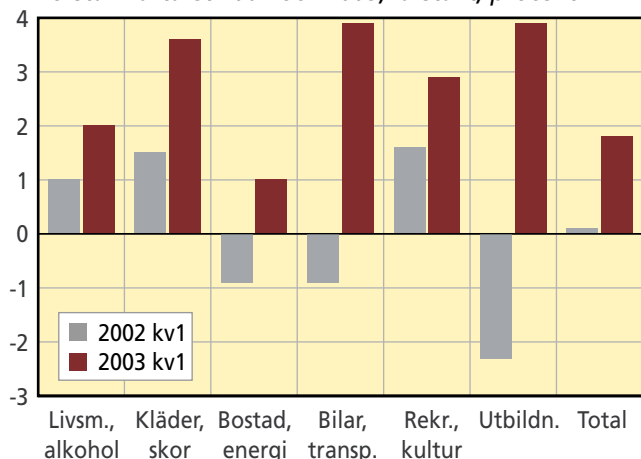
Jämförs konsumtionen med föregående kvartal framträder en bild med avsevärt svagare utveckling under första kvartalet. Säsongsrensats blev ökningen endast 0,3 procent mellan fjärde kvartalet 2002 och årets första kvartal. Den säsongrensade serien över detaljhandels utveckling visar en ryckig utveckling hittills i år – upp i januari, oförändrat i februari, ned något i mars, kraftigt uppåt i april och nedåt i maj. Det är framför allt dagligvaruhandeln som varierar, medan sällanköpsvarorna visar en stabil utveckling, förutom ökningen i april. Den svaga utvecklingen av konsumtionen ligger mer i linje med rådande svenska och internationella konjunkturbedömningar, bland andra centralbankernas, som resulterat i upprepade räntesänkningar för att stimulera konsumtion och investeringar.

En annan tveksamhet uppkommer om man relaterar konsumtionsutvecklingen till utvecklingen av hushållens inkomster, dvs. hur hushållen finansierar sina utgifter. Konsumtionen måste finansieras och då står tre olika finansieringskällor till buds. För det första, de disponibla inkomster-

na, för det andra, i vilken grad man förändrar sitt sparande och sin upplåning och för det tredje eventuella realiserade kapitalvinster¹.

Utveckling av vissa konsumtionsutgifter

Första kvartalet 2002 och 2003, årstakt, procent

Hushållens disponibla inkomster utvecklades positivt under 2002. Förra årets ökning med 4,7 procent förklaras av ökade löner, sänkta skatter, tak för dagisavgifter m.m.

Ändå var konsumtionsökningen måttlig under 2002, vilket resulterade i ett högt sparande (sparkvoten steg till 8,2 %, från att ha legat på 2–5 % de fem närmast föregående åren). En förklaring till konsumtionsökningen första kvartalet i år skulle kunna vara att hushållen finansierade sin ökade konsumtion med det sparande som ackumulerades under 2002. Det borde då ge utslag i ett minskat sparande under första kvartalet.

NR gör inga kvartalsberäkningar av disponibel inkomst, annat än i efterskott per halvår (beroende på bristfälligt statistikunderlag). Uppgifter för första halvåret, med uppdelning på första och andra kvartalet, kommer i samband med kvartalsberäkningarna för andra kvartalet. Det innebär också att det inte finns siffror över sparandet beräknat som inkomst minus konsumtion för första kvartalet. För att få en uppfattning om den aktuella sparandeutvecklingen får vi gå till den finansiella beräkningen av sparandet, dvs. till Finansräkenskaperna/Sparbarometern².

Denna statistik ger dock inget stöd för hypotesen att hushållen skulle ha väsentligt minskat sitt sparande under första kvartalet för att finansiera en ökad konsumtion. Det finansiella sparandet under första kvartalet var till och med högre än motsvarande kvartal 2002 (18 respektive drygt 13 mdkr). Ökningarna ligger framför allt på räntebärande placeringar medan aktierelaterat sparande minskar. Hushållens bostadslån visade en fortsatt uppåtgående trend under första kvartalet.

Ett problem i sammanhanget är att skillnaden mellan national- och finansräkenskapernas värden över hushållssparandet var särskilt stor år 2002. Efter gransknings- och avstämningsarbete av preliminära siffror kvarstår en oförklarad differens på 37 miljarder kronor (finansräkenskapernas siffra är den lägre och skulle implicera en sparkvot på ca

6 %). Det går inte att säga vilket värde som är mest tillförlitligt. Erfarenhetsmässigt brukar finansräkenskapernas siffra stå sig bättre efter gängse revideringar, men nationalräkenskapernas värde passar bättre in i sparbalansen år 2002 för den övriga ekonomin (offentliga sektorn, företagen och bytesbalanssaldot). Finansräkenskapernas lägre hushållssparande skulle t.ex. innebära att företagssparandet (som är residualberäknat) skulle visa ett värde som skulle vara alltför positivt för att rimligt avspegla vinster och investeringar i näringslivet under 2002.

Om det ändå i de definitiva beräkningarna skulle visa sig att finansräkenskaperna ger en rimlig bild av hushållssparandet 2002 skulle det indikera att hushållens konsumtion är underskattad för 2002. Den redovisade ökningen för första kvartalet 2003 skulle då följaktligen vara överskattad. Det handlar om förhållandevis små belopp. Exempelvis skulle en upprevidering av hushållens konsumtion första kvartalet 2002 i storleksordningen 5 miljarder kronor radera ut en stor del av konsumtionsuppgången för hushållen på +1,8 procent första kvartalet i år. Det skulle också innebära att bidraget till BNP-tillväxten med 0,9 procentenheter skulle mer än halveras.

Perspektiv på hushållens konsumtion

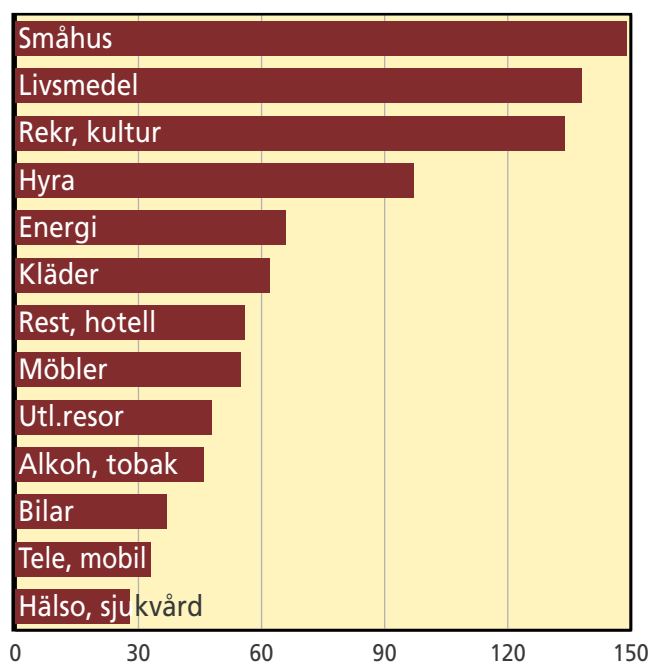
Hushållens konsumtionsutgifter uppgår till 1 100 miljarder kronor (år 2002), motsvarande knappt halva värdet av BNP. Den enskilt största posten i den privata konsumtionen är nyttjandevärdet av småhus och fritidshus – ett fiktivt värde³ i nationalräkenskaperna som ska motsvara "hyresvärdet" i småhus och fritidshus. Näst störst är livsmedelskonsumtionen inkl alkohol och därefter kommer varor och tjänster inom rekreation och kultur. De största ökningarna sedan 1993 (för konsumtionsposter över 10 mdkr) noteras inte oväntat för finansiella tjänster, utlandsresor och teletjänster (mobiltelefoner, Internet, mm). Även köp av nya bilar samt sport- och rekreationstjänster visar höga ökningstal. Hushållen spenderar allt mindre på sprit, tobak och kött. Däremot har konsumtionen av vin ökat markant.

¹ Kapitalvinster räknas inte som inkomst i nationalräkenskaperna men de är likväl monetära och kan i likhet med andra inkomster användas för att köpa varor och tjänster. Hushållen kan alltså konsumera utan att ha några registrerade disponibla inkomster, vilket allt annat lika, minskar sparkvoten, dvs. sparandet som andel av disponibel inkomst i nationalräkenskaperna.

² I finansräkenskaperna beräknas det finansiella sparandet som skillnaden mellan transaktioner i finansiella tillgångar och skulder. Sparbarometern ger en preliminär kalkyl av hushållens finansiella sparande inom fem till sex veckor efter kvartalsskiftet. Sparbarometern publiceras av Finansinspektionen, www.fi.se men sammanställs av SCB.

³ Hushållen är både producenter och konsumenter av imputerade, fiktiva bostadstjänster. Det innebär att hushållssparandet inte påverkas.

Hushållens konsumtionsutgifter efter ändamål År 2002, miljarder kr. Större poster

Hur påverkas konsumtionen av de senaste årens börsnedgång?

Hushållens mer dämpade konsumtion de senaste åren kan sättas i samband med det kraftiga förmögenhetsfallet. Under de senaste tre åren (mars 2000–mars 2003) har finansiella förmögenhetsvärden på ca 630 miljarder kr gått upp i rök i hushållens balansräkning. Hushållens totala finansiella förmögenhet har minskat med 25 procent. Det handlar om börsaktier, aktiefonder, försäkringskapital, personaloptioner och pensionskapital och motsvarar ganska exakt ett halvt års disponibla inkomster (år 2002) för hushållen. Även om förlusterna, liksom förmögenheterna är mycket skevt fördelade borde den utdragna börskraschen haft en betydande dämpande inverkan på hushållens konsumtionsvilja de senaste åren. Den andra sidan av börsnedgången är den realekonomiska utvecklingen i näringslivet med företagsnedläggningar, IT-kollapsen, utflyttningar av verksamheter till utlandet och allmänt kärva ekonomiska villkor för de anställda, vilket ytterligare (utöver rollen som aktieägare) kan ha dämpat konsumtionsviljan hos de svenska hushållen.

Reavinstparadoxen

Att hushållens konsumtion inte utvecklats i takt med inkomsterna under 2002 (enligt gängse mönster) förklaras delvis av de senaste årens börsras. Tidigare år gjorde hushållen reavinster vid försäljning av aktier och fondandelar. Dessa vinster räknas inte som inkomst i NR. Däremot är skatten på de realiserade vinsterna en utgift för hushållen. Den sammanlagda effekten av att hushållen gjorde reavinster vid aktieförsäljningar blev alltså att de disponibla inkomsterna sjönk. Användes vinsterna för privat konsumtion accentuerades effekten på hushållssparandet ytterligare.

Under 2002 gällde det omvända förhållandet. Då minskade reavinsterna och reavinstskatten. Detta gav en ökning av inkomsterna och sparandet jämfört med tidigare period.

Sammantaget bör detta ha en dämpande effekt på den privata konsumtionen, jämfört med andra inkomstförstärkningar, eftersom det blir ett lägre "inkomststillskott" genom lägre reavinster samtidigt som den uteblivna reavinstskatten förmodligen inte uppfattas som en ökning av hushållens disponibla inkomst och därmed inte heller påverkar hushållens konsumtionsbenägenhet.

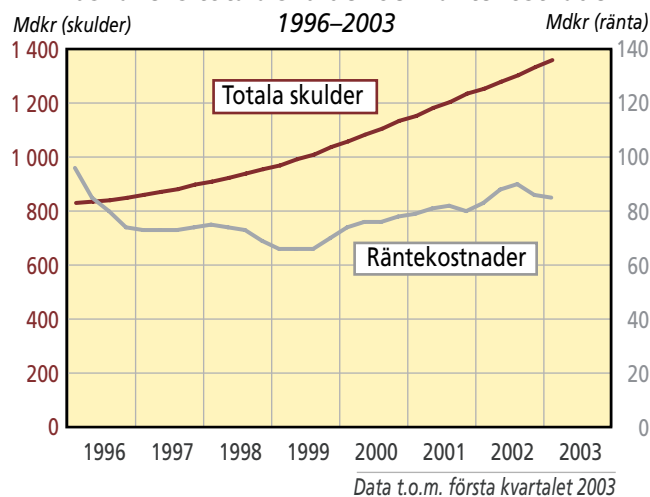
Hotar hushållens stigande skulder att dämpa konsumtionen framöver?

De svenska hushållens skulder fortsätter att stiga kraftigt. Hushållen lånar pengar främst i bostadsinstitut, men även av andra aktörer för att finansiera bostadsköp, andra typer av investeringar och konsumtion. Frågan är hur den ökande skuldbördan kan tänkas påverka hushållens konsumtionsbeteende?

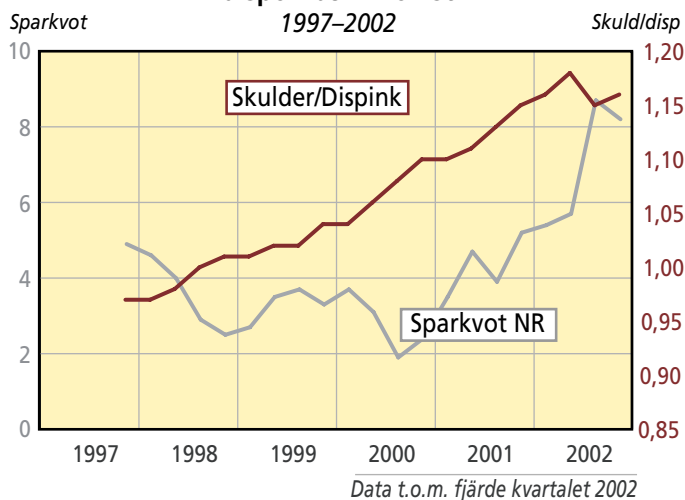
Man måste nog börja med att konstatera att det inte främst är nivån på skuldbördan som påverkar hushållens konsumtion. Det är snarare de utgifter man har för sin skuldsättning och även värdet på de underliggande säkerheterna som har betydelse. Dessutom kan skulden i förhållande till den disponibla inkomsten på ett psykologiskt plan tänkas påverka hushållens benägenhet att konsumera.

Mellan 1996 och 2003 ökade hushållens skulder från 830 till 1 360 miljarder kronor, eller en ökning med drygt 60 procent. Trots detta är hushållens ränteutgifter fortfarande lägre än 1996. Till följd av det förändrade ränteläget var hushållens totala ränteutgifter ca 85 miljarder kronor på årsbasis under första kvartalet 2003. Detta kan jämföras med 96 miljarder motsvarande kvartal 1996. För en jämförelse över tiden, se nedan. Detta innebär alltså att den högre skuldsättningen i dagsläget inte via ränteutgifterna verkar dämpande på konsumtionen. Däremot ger troligen de ökade skulderna per automatik större bruttoamorteringar, vilket påverkar hushållens likviditet. I USA, där hushållens skulder ökat kraftigt på senare år kan man se ett liknande mönster. Trots den kraftiga ökningen av skulderna betalar hushållen i dagsläget ca 14 procent av den disponibla inkomsten för sina skulder (ränta plus amortering) och detta är på samma nivå som i mitten av 1980-talet. Detta gynnsamma läge har stimulerat hushållen till att öka andelen bostadslån.

Hushållens totala skulder och räntekostnader

Hushållens sparkvot och totala skulder/ disponibel inkomst

Liksom i USA är en stor del av de svenska hushållens lån upptagna med hus och bostadsrätter som säkerhet. Då priserna för dessa tillgångar ökat kraftigt på senare år har både utrymmet för och behovet av lån ökat, vilket har påverkat nivån på skulderna. I USA har det dessutom visat sig att

hushållen ökat belåningen på befintliga tillgångar för att finansiera konsumtion.

På senare år har hushållens disponibla inkomst stigit i rask takt (med drygt 3 % i genomsnitt de senaste fem åren), men detta har inte räckt för att "balansera" ökningen i skulderna. Detta kan man se genom att studera kvoten mellan totala skulder och disponibel inkomst i vidstående diagram. Så sent som 1998 kunde en genomsnittlig årlön användas för att amortera av hela skulden, dvs. skuldkvoten var 1, men nu har den alltså stigit till närmare 1,2. Som jämförelse kan nämnas att den 1989 var 1,36 för att sedan falla till 0,92 år 1994. I samma figur återfinns också hushållens sparkvot enligt Nationalräkenskaperna. Av den kan man utläsa att samtidigt som skulderna ökat har även sparandet ökat, dvs att hushållen konsumerat en mindre del av sin inkomst medan de sparat en större andel i reala och finansiella tillgångar. Det ökade sparandet och ökningen av skulderna har alltså använts till reala och finansiella investeringar, vilket skett på bekostnad av konsumtion. Man kan med andra ord inte av det dra slutsatsen att skulderna i sig dämpat konsumtionen utan det är mer troligt att det är investeringar (reala och finansiella) som gett den ökade sparkvoten.

Offentlig konsumtion

Bättre utveckling än väntat

De offentliga konsumtionsutgifterna ökade totalt med 1,3 procent första kvartalet jämfört med samma period 2002. Den statliga konsumtionen steg med 1,9 procent. Särskilt kan nämnas de statliga utgifterna för direktkonsumtion¹ som ökade kraftigt, med 12 procent. I direktkonsumtionen ingår bl.a. bidrag till kostnader för privattandläkare som ökade med ca 20 procent, vilket berodde på högst kostnads-skyddet för äldre som infördes vid halvårsskiftet 2002. Den kommunala konsumtionen växte med 1,1 procent. Primärkommunernas konsumtion ökade med 0,9 procent. Även här märks en ökning av direktkonsumtionen (med 6,0 %), vilket delvis beror på att det blivit allt vanligare med privata alternativ inom skola, barn- och äldreomsorg. Landstingens konsumtion ökade med 2,3 procent, också för landstingen ökade direktkonsumtionen, och något mer än övriga konsumtionsutgifter.

Även den offentliga konsumtionen ökade alltså förhållandevis mycket, med 1,3 procent under första kvartalet och bidrog till BNP-tillväxten med 0,4 procentenheter. Efter den kraftiga ökningen under 2002 med 2,1 procent fanns förväntningar om en ordentlig avmattning år 2003, men uppenbarligen har det alltmer ansträngda finansiella läget hos stat och kommun med lägre skatteintäkter och högre kostnader för sjukfrånvaro m.m. ännu inte fått genomslag i utvecklingen av den offentliga konsumtionen under första kvartalet.

Perspektiv på offentlig konsumtion

Begreppet offentlig konsumtion kan felaktigt leda tanken

till att det är den offentliga sektorn som konsumerar de tjänster den själv producerar. I själva verket är den offentliga konsumtionen i allt väsentligt tjänster som allmänheten konsumerar/utnyttjar – skillnaden är den att offentlig konsumtion är finansierad via skatter och avgifter. Utbud av offentliga tjänster styrs således inte primärt av individernas efterfrågan utan är följden av politiska beslut. Eftersom de svenska nationalräkenskaperna gör antagandet att produktutvecklingen i den offentliga sektorn är noll och att man inte gör några vinster på sin verksamhet så uppgår produktionen av offentliga tjänster alltid till samma belopp som konsumtionen (värdet av tjänsterna). Lönerna (inkl kollektiva avgifter) svarar för en stor, men ändå inte helt dominerande del av den offentliga konsumtionen (57 %). Andra stora poster är avskrivningar och offentliga inköp för direktkonsumtion (marknadsproducerade varor direkt levererade till hushåll, t.ex. läkemedelsförmåner, arbetsmarknadsutbildning och allmän rättshjälp).

Kommunerna (inkl landstingen) svarar för drygt 70 procent av den totala offentliga konsumtionen. Resten är statlig konsumtion och en marginell del administration av socialförsäkringssystemen. Eftersom lönerna är den dominerande kostnadsposten i den offentliga sektorn blir utvecklingen av anställda och löner i hög grad styrande för den offentliga konsumtionens bidrag till BNP.

¹ Direktkonsumtion är den offentliga sektorns köp av varor och tjänster, som producerats av marknadsproducenter och som levererats till hushållen utan vidare bearbetning. Som exempel kan nämnas primärkommunernas köp av skol- och omsorgsplatser, samt landstingens finansiering av läkemedel.

Offentliga finanser

Kraftig försvagning

De offentliga finanserna försvagades kraftigt under första kvartalet i år jämfört med motsvarande kvartal 2002. Enligt SCB:s finansiella räkenskaper minskade överskottet i den offentliga sektorn med hela 36 miljarder kronor. Hela försämringen ligger i staten som redovisade ett underskott på 20 miljarder första kvartalet. Det är första gången sedan 1996 som staten gick med underskott ett första kvartal. Statsskulden steg med 16 miljarder kronor första kvartalet, vilket kan jämföras med en nettoamortering på 38 miljarder motsvarande kvartal 2002.

Perspektiv på offentliga finanser

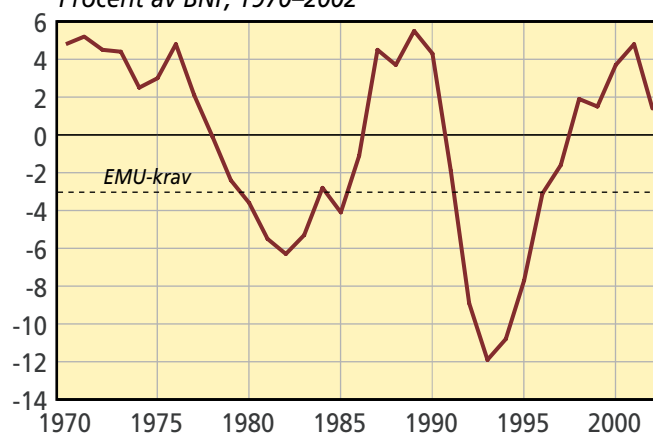
Medan kommunerna och landstingen dominerar den offentliga verksamheten när det gäller produktion och sysselsättning, gäller det omvända för de offentliga finanserna. Staten och socialförsäkringssektorn är de största aktörerna. Av finansiella tillgångar på knappt 1 700 miljarder kr svarar staten och socialförsäkringssektorn för 50 respektive 34 procent medan statens skuld utgör 84 procent av den totala offentliga skulden. Kommunsektorns andel är 15 procent av såväl tillgångar som skulder.

Numera har begreppen finansiellt sparande och konsoliderad bruttoskuld etablerats som centrala, internationellt jämförbara mått på de offentliga finanserna.

Det finansiella sparandet för den offentliga sektorn i Sverige har uppvisat en berg- och dalbana som saknar motstycke hos andra EU-länder. Detta beror på två saker. Den offentliga sektorn är större i Sverige än i andra länder och de s.k. automatiska stabilisatorerna har varit särskilt kraftfulla. Det innebär att skatteuttag minskar och offentliga transfereringar ökar när konjunkturen viker och att det motsatta inträffar när aktiviteten i ekonomin ökar. Men det finns också en baksida. Samtidigt som de automatiska stabilisatorerna jämnar ut konjunktursvängningarna så blir effekterna på de offentliga finanserna den rakt motsatta. Minskade skatteintäkter och ökade utgifter för bl.a. arbetslöshetsstöd, försämrar således det finansiella sparandet.

År 1993 var underskottet i de offentliga finanserna rekordstort, knappt 12 procent av BNP. Det var mest en följd av finanskrisen där kostnaderna för bankstödet hårt belastade de offentliga finanserna. I och med EU-medlemskapet och därefter EDP¹-processen blev fokuseringen på framför allt det finansiella sparandet och den konsoliderade offentliga bruttoskulden alltmer tydlig. Regeringen har därefter kompletterat konvergenskraven för EMU med den höga nationella målsättningen att överskottet i de offentliga finanserna skall uppgå till minst 2 procent över en konjunkturcykel. Detta i kombination med utgiftstak för staten, bör medföra att svängningarna i det finansiella sparandet blir lägre. Samtidigt försvagas effekten av de automatiska stabilisatorerna, dvs. det blir inte samma kraftfulla genomslag på hushållens och näringslivets efterfrågan.

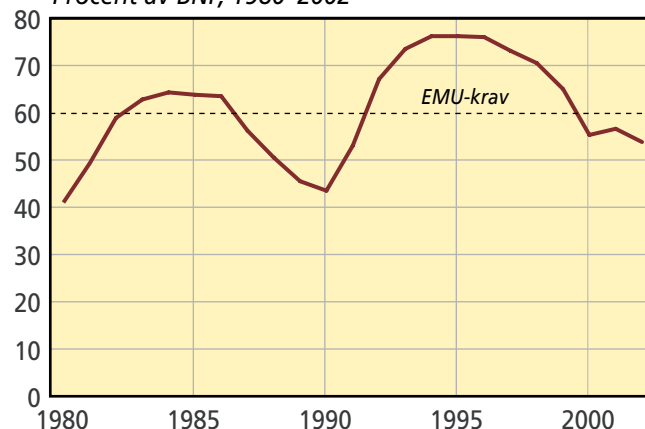
Finansiellt sparande – offentlig sektor
Procent av BNP, 1970–2002

Data t.o.m. 2002

Även skulden visar en utveckling som avspeglar utvecklingen av de offentliga finanserna. Skulden kan dock förändras av andra skäl än finansiella över- och underskott. Förändringar i konsolidering, t.ex. om AP-fonden förändrar innehaven av statspapper eller växelkursförändringar är exempel på sådana faktorer.

Konsoliderad offentlig bruttoskuld
Procent av BNP, 1980–2002

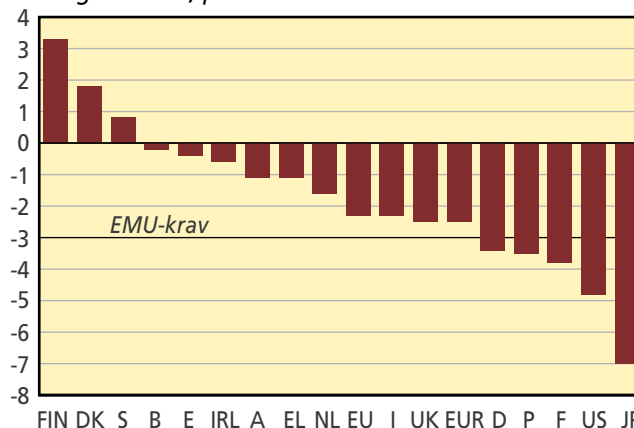
Data t.o.m. 2002

¹ Excessive deficit procedure, dvs. regelverk och procedur för rapportering och bedömning av data för konvergenskriterier och stabilitetspakt för EMU.

Försvagningen av de offentliga finanserna är inte unikt för Sverige. De prognoser som görs i samband med EDP-rapporteringen pekar på att endast tre länder (varav ett är Sverige) kommer att redovisa överskott i år. Tre länder, Tyskland, Frankrike och Portugal, riskerar att överskrida den tillåtna treprocentsgränsen. Som jämförelse kan nämnas att USA och Japan beräknas få ännu mycket högre underskott.

Finansiellt sparande. Offentlig sektor

Prognos 2003, procent av BNP

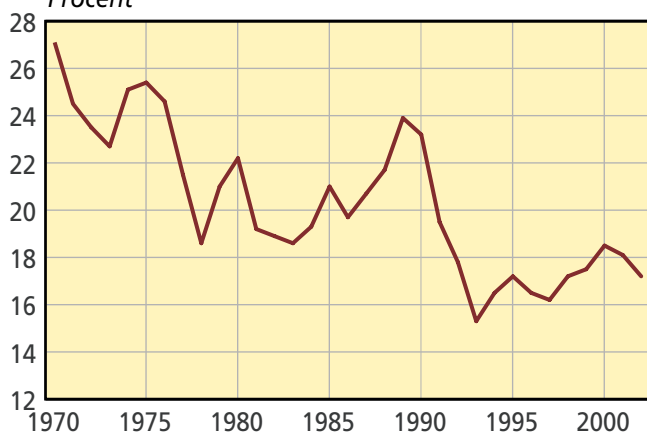
Källa: Eurostat

Fasta bruttoinvesteringar

Fortsatt dämpad investeringstakt

Den svaga investeringskonjunkturen har varit ett utmärkande drag i den ekonomiska bilden för Sverige alltsedan den senaste nedgången i ekonomin inleddes i slutet av år 2000. Efter en avmattning under år 2000 skedde en första minskning i de fasta bruttoinvesteringarna under andra kvartalet 2001. Därefter har investeringarna fortsatt att minska stadigt fram t.o.m. fjärde kvartalet i fjol, med sammanlagt 5,1 procent. En vändning kom vid det senaste årsskiftet, med en uppgång i de fasta bruttoinvesteringarna under första kvartalet i år med 0,6 procent säsongrensat och jämfört med fjärde kvartalet.

Bruttoinvesteringarnas andel av BNP
Procent

Data t.o.m. 2002

Trots förbättringen var de fasta bruttoinvesteringarna under första kvartalet 0,7 procent lägre än första kvartalet i fjol. Den länge svaga utvecklingen av investeringarna tar sig också uttryck i en mycket låg investeringskvot i ekonomin, dvs. bruttoinvesteringarnas andel av BNP. Investeringskvoten hade första kvartalet i år fallit till 17 procent jämfört med 18,5 procent under högkonjunkturåret 2000.

Även om investeringsutfallet för första kvartalet var positivt räknar flertalet prognosmakare, bl.a. Konjunkturinstitutet, (KI), inte med någon uppgång i investeringarna för helåret 2003. KI räknar i sin juniprognos med att de fasta bruttoinvesteringarna kommer att fortsätta falla tillbaka i år, med 1,5 procent, även fast de räknar med en vändning mot ökande investeringar mot slutet av innevarande år.

Tudelad investeringsbild

Förklaringen till den svaga investeringsutvecklingen de två senaste åren är nedgången inom näringslivet, medan bostadsinvesteringarna och myndigheternas investeringar steg under hela perioden. Mönstret – med en tudelad investeringsbild – bestod under första kvartalet i år. Nedgången i näringslivets investeringar fortsatte, nu med en minskning på 1,5 procent jämfört med första kvartalet 2002. Den offentliga sektorn drog i stället upp sina investeringar under perioden med 3,6 procent.

Bilden är dock splittrad även här. Medan de kommunala investeringarna under första kvartalet minskade för första gången sedan slutet på år 2000, med 7,2 procent, ökade de statliga myndigheterna sina investeringar kraftigt med hela 15,5 procent. Det innebär att den uppåtgående trenden från i fjol fortsatte inom den statliga sektorn. De statliga infrastrukturinvesteringarna drogs upp kraftigt förra året och i år räknar regeringen med fortsatta investeringsökningar, om än inte lika kraftiga som förra året. Såväl järnvägs- som väginvesteringarna har stigit avsevärt.

Fallande industriinvesteringar

Den lägre investeringsnivån inom näringslivet beror till stor del på en fortsatt kraftig minskning av de tungt vägande industriinvesteringarna, som första kvartalet gick ned med 6,4 procent jämfört med motsvarande kvartal 2002. Indu-

striinvesteringarna har därmed fallit – mätt över fyra kvartal – under tre års tid.

Om kapacitetsutnyttjandet i industriföretagen – som ökat stadigt de fyra senaste kvartalen – fortsätter att stiga skulle det tala för att maskininvesteringarna snart borde vända upp. Investeringsenkäten från i maj visade dessutom att industriföretagen planerar att dra upp sina investeringar under andra halvåret i år. Det beräknas enligt Investeringsenkäten leda till en svag ökning av industrins investeringar med ca 2 procent för helåret 2003.

En annan investeringsinriktad bransch som i år verkat neddragande på näringslivets investeringar är fastighetsförvaltning. Efter en mycket positiv utveckling under drygt fyra års tid föll här investeringarna kraftigt under första kvartalet, med hela 13,8 procent, jämfört med motsvarande kvartal 2002. Inom flera andra viktiga sektorer inom näringslivet, som minskade sina investeringar i fjol har i stället en påtaglig återhämtning skett i år. Till exempel ökade investeringarna under första kvartalet för transportsektorn med 12 procent, för parti- och detaljhandeln med 5,1 procent och för företagstjänster med 3,3 procent.

Bostadsinvesteringarna minskade

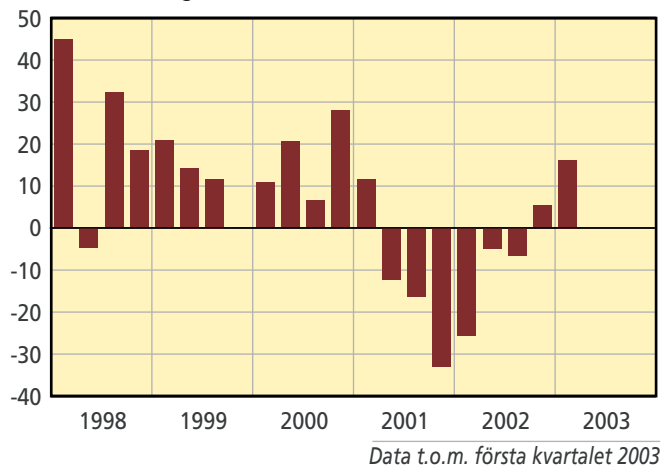
Sett till typen av investeringar¹⁾ är det endast investeringar i transportmedel som ökat första kvartalet och därtill kraftigt, med 10,6 procent. Det innebär en klar återhämtning efter de två senaste årens investeringsnedgång på totalt närmare 15 procent.

En rakt motsatt utveckling stod bostadsinvesteringarna för. Efter en stadig uppgång under drygt fyra års tid minskade det totala bostadsbyggandet för första gången kraftigt under första kvartalet, med 7,2 procent. Det var byggnationen av flerbostadshus som minskade med ca 15 procent, som stod för hela nedgången. Småhusbyggandet steg samtidigt med

ca 4 procent. Av betydelse för den framtida utvecklingen av bostadsbyggandet är att beviljade bygglov för bostäder – mätt efter bruttoarea – ökade markant, med över 50 procent, under första kvartalet i år, efter en tidigare nedgång under ett och ett halvt års tid.

Beviljade bygglov, bruttoarea

Totalt alla byggnader. Förändring från motsvarande kvartal föregående år. Procent

Bygandet av övriga byggnader och anläggningar – som svarar för mer än dubbelt så stort värde som bostadsbyggandet i ekonomin – ökade i stället marginellt under perioden med 0,3 procent. Den fortsatta minskningen av maskininvesteringarna under första kvartalet på 1,7 procent – kopplad till den svaga investeringskonjunkturen inom industrin – innebär ändå en avtagande minskningstakt jämfört med 2002.

¹⁾ Nationalräkenskaperna delar även in investeringar efter typ av investering, dvs. investeringar i jord- och skogsbruk och fiskeprodukter, i transportmedel, i bostäder, i övriga byggnader och anläggningar samt i övriga investeringar.

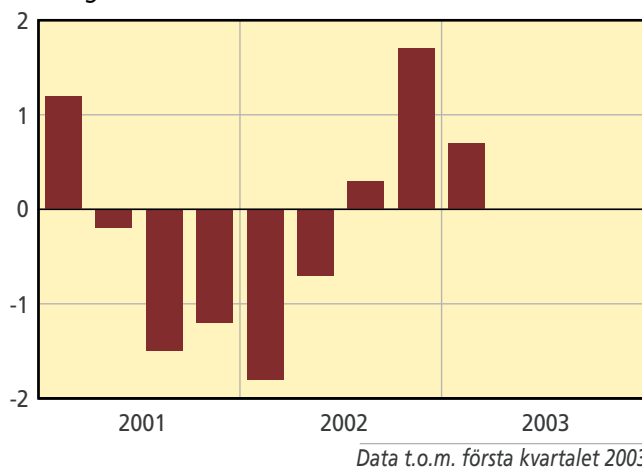
Lagerinvesteringar

Lagerinvesteringarna drog upp BNP-tillväxten

Under de senaste två åren har förändringen av företagens lager haft stor inverkan på den cykliska utvecklingen och tillväxten i den svenska ekonomin. Under denna period har också ett snabbt och kraftigt omslag i lagercykeln ägt rum. Från det att lagren – till en början – under den senaste konjunkturedgången och vid inledningen av återhämtningen i ekonomin, genom en lageravveckling, verkat neddragande på den ekonomiska aktiviteten, har lagren de senaste tre kvartalen – genom en lageruppbyggnad – givit ett betydande positivt bidrag till BNP-tillväxten.

Lagerinvesteringarnas bidrag till BNP-tillväxten

Jämförelse med motsvarande kvartal föregående år. Procentenheter

Den uppåtriktade trenden för lagerinvesteringarna fortsatte sålunda under första kvartalet i år – om än i avtagande takt – och lämnade ett positivt bidrag med 0,7 procentenheter till ökningen av BNP på 2,2 procent, jämfört med första kvartalet 2002. Det kan jämföras med fjärde kvartalet i fjol då lagrens positiva effekt på den totala produktionen var hela 1,4 procentenheter och därmed var större än hela BNP-tillväxten som då uppgick till 1,3 procent.

Uppbyggnaden av lagren under första kvartalet skedde inom både handeln och – liksom i slutet på förra året – industrin. Ökningen av industrins produkter i arbete och färdigvaror bidrog med 0,5 procentenheter till produktionstillväxten i ekonomin medan varuhandelns lagerökning bidrog med 0,3 procentenheter. Inom industrin var det färdigvarulagren som ökade under såväl fjärde som första kvartalet samtidigt som lagren av insatsvaror minskade. De industribranscher som de senaste två kvartalen ökat sina lager av färdiga produkter är främst sågverks-, massa- och pappersindustri samt delar av verkstadsindustrin.

Företagens lageromdömen negativa

Ökningen av såväl industrins som handelns lager förefaller till stor del vara ofrivillig då uppbyggnaden har skett samtidigt som företagens lageromdömen i Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer blivit alltmer negativa det senaste halvåret. Inom industrin hade i juni 33 procent av företagen för stora och 3 procent för små färdigvarulager. I december i fjol var motsvarande andelar 22 respektive 17 procent. En liknande utveckling gäller även för handeln med motorfordon, övrig partihandel och – i mindre grad – sällanköpsvaruhandeln.

Mot bakgrund av företagens försämrade konjunkturomdömen de senaste månaderna förefaller det finnas behov av att hålla tillbaka och minska färdigvarulagren den närmaste framtiden. Det skulle i så fall också få en dämpande effekt på produktionen och varuinköpen. Om inte skulle effekten bli en fortsatt ofrivillig uppbyggnad av lagren.

Export och import

Ny bild av exportnettot

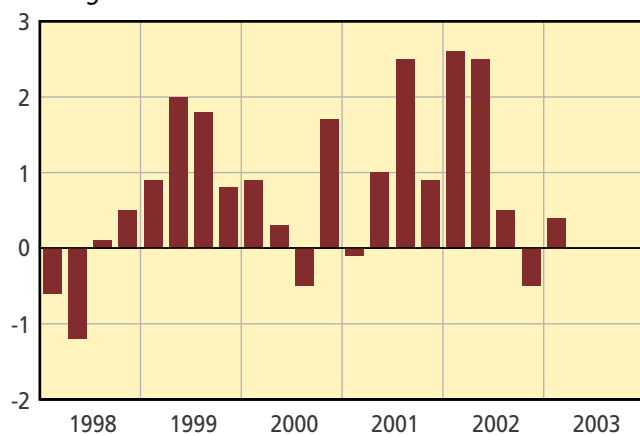
En stigande trend för utrikeshandeln bröts under fjärde kvartalet 2000, men importen sjönk därefter i snabbare takt än exporten, vilket medförde att exportnettots bidrag till BNP-förändringen ändå blev positivt för flertalet kvartal. Exportnettot för varor och tjänster gav under första kvartalet 2003 ett positivt bidrag på 0,4 procentenheter till förändringen av BNP, jämfört med motsvarande kvartal föregående år. Under fjärde kvartalet 2002 gav emellertid exportnettot ett negativt bidrag på 0,5 procentenheter, efter att ha varit positivt sju av de senaste nio kvartalen.

Den positiva bidraget från utrikeshandeln under första kvartalet i år kan förefalla överraskande, mot bakgrund av den svaga internationella efterfrågan, under ett kvartal präglad av bl.a. Irakkriget. Det bör dock beaktas att NR:s uppgifter för tidigare perioder inte har reviderats¹ i enlighet med de mera aktuella siffror som efter hand har publicerats av utrikeshandelsstatistiken. Med hänsyn tagen till dessa revideringar, då framförallt av första kvartalet 2002, förändras bilden av

exportnettots bidrag. Varuexporten ökade med 3,6 procent, enligt utrikeshandelns exportvolymindex, i stället för 4,9 procent enligt NR:s preliminära utfall. Vidare visar de senaste uppgifterna för importvolymen en ökning med hela 6,4 procent, i stället för 5,1 procent enligt NR:s första utfall. Om NR hade räknat med de nya volymtalen, hade bidraget från nettoexporten till BNP-tillväxten i stället blivit negativt.

Exportnettots bidrag till BNP-förändringen

Jämförelse med motsvarande kvartal föregående år. Procentenheter

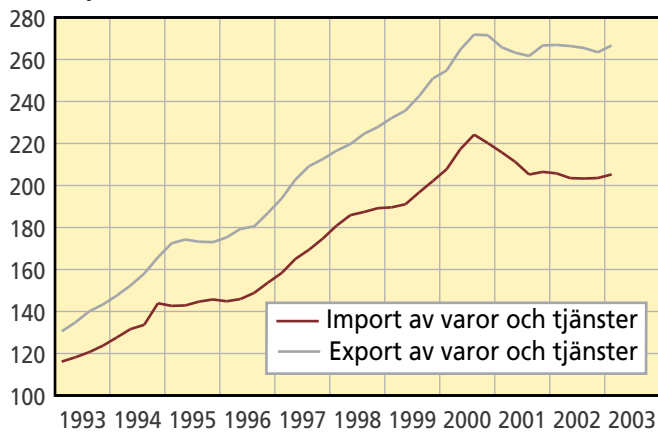

Data t.o.m. första kvartalet 2003

¹ Nationalräkenskapernas revideringspolicy innebär att inga revideringar av tidigare perioder sker vid beräkning av första kvartalet. Vid beräkning av andra kvartalets snabbversion kan undantagsvis revideringar göras av första kvartalet innevarande år. Vid ordinarie beräkning av andra kvartalet revideras första kvartalet. Vid årsberäkningen, som normalt görs i november, revideras föregående år, även kvartalen, medan året dessförinnan revideras och beräknas definitivt, även kvartalen. Kvartal ett och två för innevarande år anpassas då till nya nivåer. Vid beräkning av kvartal tre och fyra revideras även de föregående kvartalen under innevarande år.

Export och import av varor och tjänster

Fasta priser, referensår 1995. Säsongsrensade värden, miljarder kr

Data t.o.m. första kvartalet 2003

Efter en avmattning under andra halvåret 2002 steg både exporten och importen under första kvartalet i år. Uppgången blev emellertid inte varaktig, eftersom både exporten och importen av varor stagnerade i april och minskade i maj (baserat på säsongsrensade och utjämnade värden). Det återspeglar den fortsatt svaga efterfrågan från Sveriges största exportmarknader, såsom USA och Tyskland.

Varor som drog upp exporten under första kvartalet var kemivaror, framförallt läkemedel, lastbilar samt livsmedel. Även volymen av oljeprodukter ökade kraftigt. De branscher som väger tyngst i varuexporten visade emellertid en svag utveckling, t.ex. personbilar samt övriga transportmedel, som visade en minskad exportvolym. Dessutom visade verkstadsvaror i övrigt, inklusive IT och telekom en mycket svag ökning.

Export- och importvolymens utveckling för vissa varuområden

Förändring från motsvarande kvartal föregående år, procent

	Export		Import	
	Kv 1/03	Kv 4/02	Kv 1/03	Kv 4/02
Totalt	3,6	2,7	6,4	0,6
Skogsvaror	4,8	2,8	9,8	7,3
Mineralvaror	3,1	4,7	4,6	5,1
– stål	5,8	8,7	9,2	5,8
Kemivaror	8,4	3,8	3,3	-4,2
– läkemedel	11,4	1,2	10,5	-2,2
Energivaror	4,5	2,6	23,6	13,1
– oljeprodukter	12,6	4,7	51,3	1,6
Verkstadsvaror	1,5	1,6	6,3	-3,1
– elektrovaror inkl. IT, telekom	2,3	0,0	0,3	-0,8
– personbilar	-10,1	-10,1	21,4	6,4
– lastbilar	49,7	21,4	..	..
Övriga varor	6,7	5,2	1,7	4,2
– livsmedel	13,7	8,9	3,2	7,2

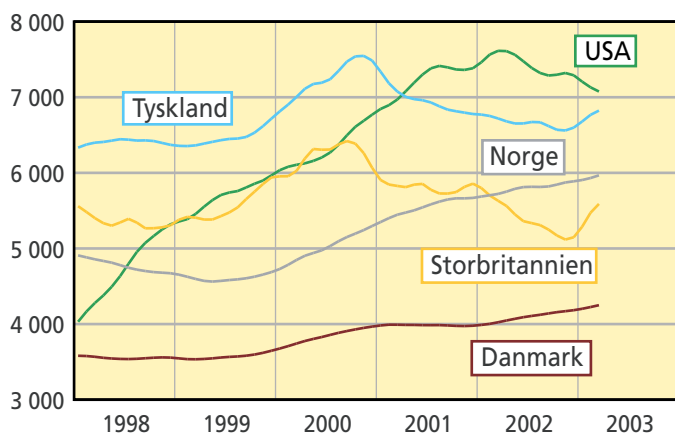
Beträffande importen kan noteras kraftiga ökningar för energivaror och personbilar. Den dominerande sektorn verkstadsvaror ökade med drygt 6 procent.

Exporten till USA minskar

Utvecklingen av den landfördelade exporten visar för första kvartalet samma mönster som under andra halvåret 2002. Exporten till USA visar en nedåtgående tendens, vilket delvis är en valutaeffekt. Dollarn har fallit från en genomsnittskurs på 10,45 SEK/USD under första kvartalet 2002 till i genomsnitt 8,55 under första kvartalet i år, en nedgång med omkring 18 procent. Värdet för exporten till Storbritannien har fallit under ett par års tid från senare delen av 2000. Det har nu åter vänt uppåt, trots fallande kurs för pundet gentemot kronan. Ett liknande mönster visar exporten till Tyskland, som steg under första kvartalet. Däremot har exporten till de nordiska länderna ökat stadigt sedan 1999. Kina och Polen är två länder som har fått större vikt som exportmarknader. Exportutvecklingen till några av Sveriges viktigaste exportmarknader framgår av nedanstående diagram.

Export till viktiga exportmarknader

Löpande priser. Säsongsrensade värden, mkr

Data t.o.m. mars 2003

Importen visar ett likartat mönster. Importen från USA minskar, den stagnerar från Tyskland och Storbritannien, men ökar kraftigt från bl.a. Kina och Polen, som båda avancerar i listan över viktiga import- (och export-) länder. Där kan även noteras att importen från Norge ökat kraftigt i värde, inte bara beroende på stigande oljepriser, utan även på grund av stigande volymer.

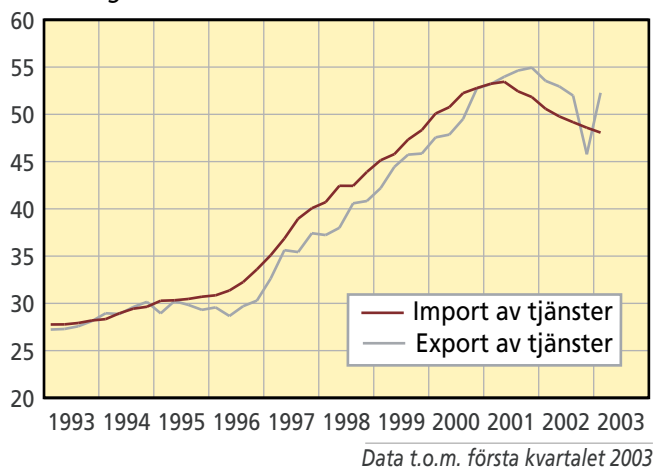
Osäkra siffror över utrikeshandeln med tjänster

Utvecklingen av utrikeshandeln med tjänster framgår av diagrammet på nästa sida. Tjänstenettot har trendmässigt förbättrats något från och med 2000.

Export och import av tjänster

Miljarder kr, fasta priser. Referensår 1995.

Säsongrensat

Förändringen av tjänsteexporten mellan de två senaste kvartalen bör betraktas med stor försiktighet mot bakgrund av att utrikeshandelsstatistiken med tjänster beräknas från och med första kvartalet i år med hjälp av ett nytt produktionssystem. Omläggningen innebär ett tidsseriebrott i jämförelse med föregående kvartal. Tidigare har uppgifterna till stor del byggts på Riksbankens betalningsanmälningar, men numera samlar SCB in alla uppgifter direkt från företagen. Vilka effekter detta har på nivåerna för tjänsteexporten och tjänsteimporten kan för närvarande inte med säkerhet fastställas. Omläggningen kan vara en bidragande orsak till det mycket låga värdet för tjänsteexporten under fjärde kvartalet 2002, d.v.s. det sista kvartal för vilket det tidigare produktionssystemet användes. Detta värde kan förväntas bli uppreviderat, vilket i så fall skulle ge ett lägre ökningstal för tjänsteexporten första kvartalet i år. Utrikeshandels volymförändringar enligt NR:s första utfall för första kvartalet i år framgår av nedanstående tabell.

Sveriges utrikeshandel

Förändring. Procent

		Varor och tjänster	Varor	Tjänster
Export	Från föreg. kvartal, säsongrensat	1,2	2,0	14,2
	Över fyra kvartal	3,4	4,9	-1,8
Import	Från föreg. kvartal, säsongrensat	0,8	1,6	-1,1
	Över fyra kvartal	2,9	5,1	-3,2

Vidare kan det tyckas vara konstigt att den säsongrensade förändringen för den totala exporten, är mindre än varu- respektive tjänsteexportens (se tabellen ovan). Orsaken till detta är att s.k. direkt säsongrensning² tillämpas.

Exportleveranser och exportvolym enligt NR

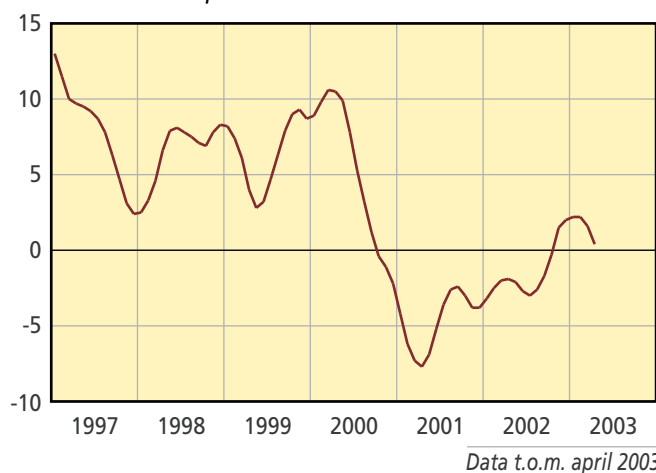
Månadsstatistiken över industrins exportleveranser har indikerat en svagare exportutveckling än NR:s preliminära utfall. Medan exportleveranserna visar en ökning med drygt en procent mellan fjärde kvartalet 2002 och första kvartalet i år, (säsongrensat), visar NR en motsvarande ökning med 2 procent. Leveransstatistiken har en tendens att underskatta

andelen exportleveranser. Hänsyn måste tas till att vissa hemmamarknadsleveranser i nästa led, via t.ex. försäljningsbolag, resulterar i export från Sverige. Det finns dock inga skäl att tro att den andel som "missas" har ökat, och därigenom behöver alltså inte de förändringstal som redovisas för exportleveranserna bli påverkade. Det finns även andra möjliga källor till diskrepanser jämfört med NR:s exportvolymutveckling, såsom olika periodisering och att metoderna för deflatering av statistiken skiljer sig åt något.

De ovan nämnda skillnaderna mellan exportutvecklingen enligt leveransstatistiken och motsvarande enligt NR förklarar emellertid inte hela skillnaden mellan de två källorna avseende årets första kvartal. Om NR däremot hade räknat med de reviderade exportsiffrorna enligt utrikeshandelsstatistiken, som vi tidigare nämnt, hade exportvolymen blivit något svagare, även säsongrensat från föregående kvartal. Därmed skulle leveransstatistiken och NR ge en mer samstämmig bild av exportvolymutvecklingen.

Industrins exportleveranser

Förändring från föregående månad, uppräknat till årstakt. Fasta priser. Trend. Procent

²Med direkt säsongrensning menas att varje tidsserie modelleras och säsongrensas som en separat serie, t.ex. totala exporten av varor och tjänster. Om exporten av varor och exporten av tjänster modelleras och säsongrensas var för sig, kan den säsongrensade totala exporten även beräknas som säsongrensat export av varor + säsongrensat export av tjänster (indirekt säsongrensning). Vid indirekt säsongrensning uppnås konsistens mellan delarna och dess summa. Vid indirekt säsongrensning skulle säsongrensat BNP erhållas som summan av dess komponenter. SCB har emellertid valt att utnyttja direkt säsongrensning av alla serier i nationalräkenskaperna. Det främsta skälet för detta är att SCB då har direkt kontroll över säsongrensningens alla moment på alla aggregeringsnivåer. Ytterligare information om säsongrensningmetoder för nationalräkenskaperna kan återfinnas på SCB:s webbplats, www.scb.se, välj "Sveriges ekonomi".

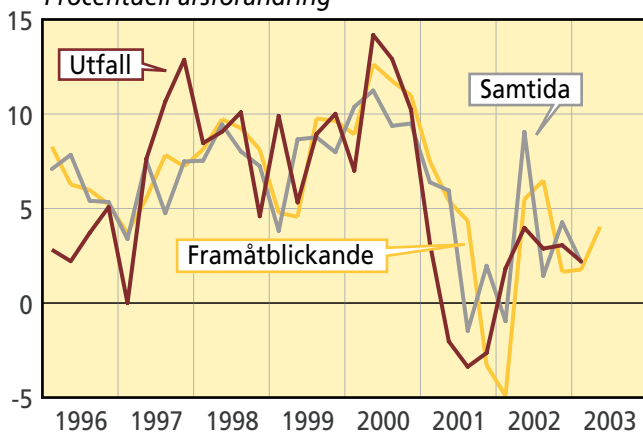
SCB:s ledande indikatorer

Den samtida indikatorn visar stor träffsäkerhet

SCB:s ledande, "samtida" indikator, pekade redan i april på att industriproduktionen enligt de kommande nationalräkenskaperna skulle öka med ca 2 procent första kvartalet jämfört med motsvarande kvartal 2002. Det första preliminära utfallet publicerades 5 juni och visade en ökning med 2,2 procent. Den samtida indikatorn var alltså extremt träffsäker denna gång, men också under hela perioden från mitten av 1990-talet har indikatorn legat relativt nära de kvartalsvisa utfallen, men framför allt har den i ett tidigt skede prickat in vändpunkter i konjunkturen, som senare visat sig stämma med nationalräkenskapernas utfall. SCB har sedan april i år tagit över ansvaret från Konjunkturinstitutet för denna indikator.

SCB tar också fram en framåtblickande indikator för industriproduktionen, som bygger på företagens förväntningar om det kommande kvartalet. Denna indikator har också varit relativt träffsäker, men legat något längre från utfallen än den samtida indikatorn. Nu pekar den framåtblickande indikatorn på att industriproduktionen under årets andra kvartal kommer att visa en ökning på omkring fyra procent. Det skulle innebära en återgång till samma nivå som i början av år 2002, då en återhämtning inom industrin bröts. Tillväxttakten för industriproduktionen har därefter pendlat omkring måttliga 2–3 procent.

Ledande indikatorer för tillverkningsindustrin
Procentuell årsförändring

Så här görs diagrammet

De ledande indikatorerna, beräknas dels utifrån företagens utfall för det aktuella kvartalet och dels utifrån deras förväntningar om det kommande kvartalet, enligt Konjunkturinstitutets industribarometer. Utgångspunkten är alltså kvalitativa uppgifter från företagen om de anser att produktionen ökar, är oförändrad eller minskar. Utifrån de kvalitativa uppgifterna skattas alltså de kvantitativa enligt nationalräkenskapernas volymutveckling för tillverkningsindustrins förädlingsvärde. Detta görs med hjälp av ett s.k. Kalmanfilter.¹

¹ För mer information om metoden för den ledande indikatorn, se SCB:s webbplats www.scb.se/ekonomi/OllerLI.pdf.

Branschutveckling

Måttlig produktionsökning

Produktionen ökade – enligt nationalräkenskaperna inom näringslivet och offentliga myndigheter med knappt en procent under första kvartalet i år, säsongrensat och jämfört med närmast föregående kvartal. Det motsvarar en årlig ökningstakt på omkring 3 procent. Det kan jämföras med motsvarande ökningstakt under det senaste högkonjunkturåret 2000, som låg på 5,5 procent.

Produktionen inom näringslivet har stigit varje kvartal, under perioden tredje kvartalet 2001 t.o.m. första kvartalet i år, med mellan 2,4 och 3,2 procent, säsongrensat, jämfört med närmast föregående kvartal och uppräknat i årstakt.

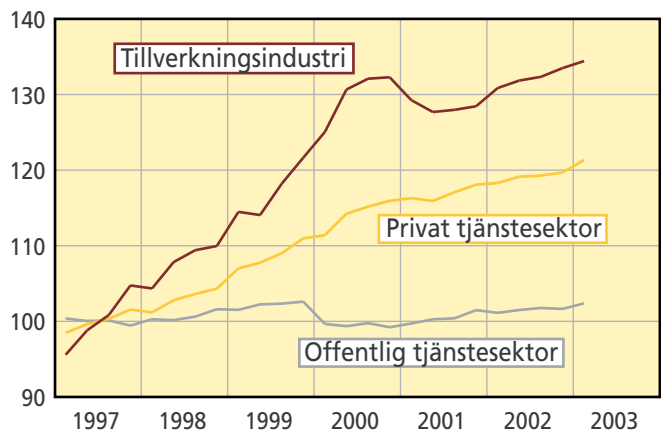
För tillverkningsindustrin, som var den sektor som först kände av en avmattning i konjunkturen stagnerade industriproduktionen redan fjärde kvartalet 2000. Ökningstakten i industriproduktionen på 2,8 procent under första kvartalet i år – säsongrensat och i årstakt – är stort sett oförändrad från i fjol då produktionen steg med 2,9 procent från året innan. Under det senaste högkonjunkturåret 2000 steg produktionen i tillverkningsindustrin med nära 11 procent jämfört med år 1999.

Utvecklingen under andra kvartalet i år är dock osäkrare för industrin än tidigare beroende på en avmattning i konjunkturen. Under de senaste månaderna har industriföretagen

enligt Konjunkturinstitutets (KI:s) konjunkturbarometer rapporterat om en successiv dämpning i efterfråge- och produktionstillväxten. I den senaste konjunkturbarometern i juni redovisade dessutom en klart större andel av företagen än tidigare både för små orderstockar och för stora färdigvarulager.

Förädlingsvärde

Säsongrensade kvartalsvärden. 1997=100. Fasta priser

Data t.o.m. första kvartalet 2003

KI bedömer sålunda att uppgången i industriproduktionen dämpas tillfälligt i år och har i Konjunkturläget i juni reviderat ned prognosen för industriproduktionen något till en ökning med måttliga 1,8 procent för helåret 2003.

Uppgången inom industrin var under första kvartalet i år, liksom under fjolåret, relativt bred. Produktionen steg för flertalet delbranscher, enligt nationalräkenskaperna. Transportmedelsindustrin utmärker sig med en fortsatt stabil och relativt kraftig tillväxt. Under första kvartalet ökade här produktionen med 1,7 procent, säsongrensat och jämfört med närmast föregående kvartal. En viktig förklaring till den gynnsamma utvecklingen för branschen är den starka tillväxten i lastbilsexporten, som första kvartalet i år ökade med hela 50 procent i volym jämfört med motsvarande kvartal 2002.

Även för två andra verkstadsbranscher, metallvaruindustri och maskinindustri, fortsatte produktionen att öka i hygglig takt under första kvartalet, med 1,6 respektive 1 procent, säsongrensat och jämfört med kvartalet innan. Uppgången för metallvaruindustrin skedde emellertid efter produktionsneddragningar under de två senaste åren. För el- och optikin- dustrin – som omfattar tillverkning av datorer, teleprodukter, instrument o. d. – var produktionen däremot på en knappt oförändrad nivå jämfört med fjärde kvartalet. De kraftiga neddragningarna av produktionsnivån som skedde i denna bransch under de tre närmast föregående kvartalen bromsades därmed upp.

Splittrad bild för basindustrin

En sektor där produktionen ökade rejält och på bred front första kvartalet var tillverkning av petroleumprodukter, kemiska produkter och läkemedel. Den goda produktions- tillväxten inom detta område avspeglar sig också i starka

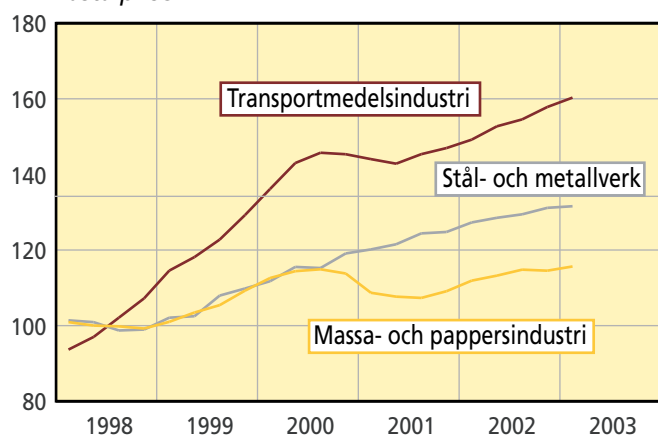
exportsiffror. Sålunda ökade varuexporten under första kvartalet för t.ex. oljeprodukter med 12,6 procent och för kemivaror m.m. med 8,4 procent, mätt i volym och jämfört med motsvarande kvartal 2002.

Inom basindustrin var bilden mer splittrad i början på året. För såväl trävaruindustrin som stål- och metallverk skedde en dämpning i uppgången under första kvartalet. Produktionen steg då i dessa två råvarubaserade branscher endast svagt, med 0,3 procent säsongrensat och jämfört med närmast föregående kvartal. För massa- och pappersindustrin var utvecklingen den motsatta. Efter den tillfälliga och svaga nedgången under fjärde kvartalet i fjol visade massa- och pappersproduktionen första kvartalet en hygglig ökning, med 1 procent jämfört med närmast föregående kvartal.

Industriproduktion

Säsongrensade kvartalsvärden. Index 1998=100.

Fasta priser

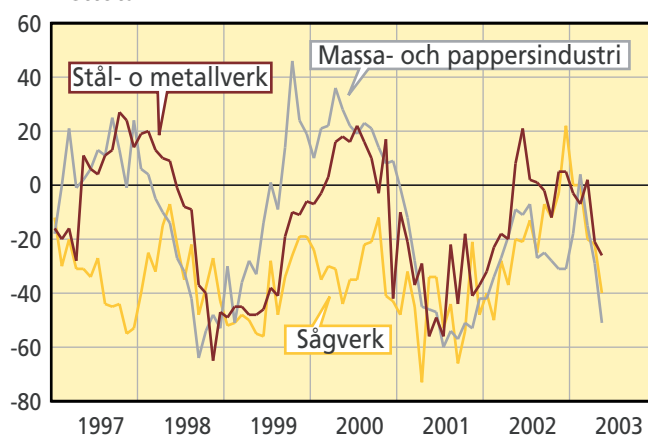

Data t.o.m. första kvartalet 2003

När det gäller företagens senaste konjunkturomdömen är dock bilden mer enhetlig inom basindustrin. Under första halvåret i år har, enligt Konjunkturbarometern, en successiv dämpning skett i efterfråge- och produktionstillväxten för såväl skogs- som stålindustrin. I Junibarometer var dessutom företagens lager- och orderstocksomdömen betydligt mer negativa än vid årsskiftet. Redan i april i år var orderingången lägre, för samtliga tre ovan nämnda branscher, jämfört med motsvarande månad 2002.

Orderstocksomdöme

Nettotal

Källa: Konjunkturinstitutet

Data t.o.m. maj 2003

Byggproduktionen oförändrad

En annan del av den varuproducerande sektorn, byggnadsindustrin, befinner sig sedan i början på förra året i en konjunkturnedgång, som dock ännu inte har fått något genomslag i en lägre aktivitet i branschen. Produktionen inom byggnadsindustrin var i stort sett oförändrad under såväl fjärde kvartalet i fjol som första kvartalet i år, säsongrensat och jämfört med närmast föregående kvartal.

En dämpning i byggandet i Sverige har ändå skett successivt de senaste åren. Under första kvartalet var den totala byggvolymen 0,3 procent högre än motsvarande kvartal i fjol. För helåret 2002 ökade byggandet i Sverige med 2,3 procent, vilket då innebar en minskad ökningstakt från året dessförinnan då tillväxten i byggandet var goda 4,1 procent. Ett minskat bostadsbyggande under första kvartalet har motverkats av ökad produktion inom andra sektorer i byggsektorn som anläggningsverksamhet. KI räknar i sin juniprognos med att byggverksamheten i Sverige minskar med 1,3 procent i år för att sedan åter stiga svagt nästa år, med 0,9 procent. En indikator på att byggandet kan vända uppåt nästa år är utvecklingen av beviljade bygglov, som en tid visat en positiv trend med tydliga uppgångar både under fjärde kvartalet i fjol och första kvartalet i år.

Tjänstesektorn i en senare konjunkturfas

Den privata tjänstesektorn befinner sig traditionellt i en senare konjunkturfas än tillverkningsindustrin. Det gäller även i nuvarande konjunkturcykel där tjänstesektorn, i sin helhet, i fjol var inne i en tydlig avmattningfas med dämpad produktionstillväxt.

Bilden för tjänstesektorn i fjol var dock inte enhetlig. Utvecklingen varierade en hel del mellan olika delbranscher. Parti- och detaljhandeln, sammantaget, avvek från det generella mönstret för sektorn och mötte en jämn och ganska stark efterfrågan med följden att produktionen ökade hela året i en årstakt på ca 4 procent. Även transportsektorn redovisade en hygglig tillväxt i produktionen i fjol. Det var i stället framför allt den dämpade utvecklingen för branschen fastighetsverksamhet och företagstjänster samt hotell- och restaurangnäringen – med en svag ökning i produktionen på 0,6 procent respektive minskad produktion med 0,1 procent i fjol – som verkade neddragande på tillväxten inom den privata tjänstesektorn under förra året.

Enligt nationalräkenskaperna förbättrades utvecklingen för den privata tjänstesektorn efter årsskiftet. Produktionen steg under första kvartalet med totalt 1,4 procent, säsongrensat och jämfört med närmast föregående kvartal. Uppgången berörde flertalet delbranscher, men särskilt noterbart är förbättringen för företagstjänsterna där produktionen steg med 1,1 procent under perioden (se vidare i avsnittet om produktivitetstillväxten).

KI konstaterar i sin Junibarometer att en stabilisering nu tycks vara på väg för den privata tjänstesektorn, men att orderläget fortfarande är svagt. Närmare 60 procent av tjänsteföretagen är missnöjda med volymen på inneliggande uppdrag. De flesta delbranscherna räknar med små förändringar av efterfrågan de närmaste månaderna.

Produktivitetstillväxten

Fortsatt stark produktivitetstillväxt

Produktivitetstillväxten inom privat näringsliv var fortsatt stark under första kvartalet 2003. För näringslivet totalt steg den med 3,4 procent. Sysselsättningen började minska från årsskiftet och varslen ökade ytterligare under de följande månaderna jämfört med motsvarande period 2002, både inom industrin och inom tjänstesektorn. Samtidigt steg den öppna arbetslösheten till 4,6 procent av arbetskraften i mars. Ökningen beror, förutom på nedgången i sysselsättningen, på att antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder minskade.

Produktiviteten inom näringslivet steg också relativt kraftigt under 2002, med ca 4 procent. Produktivitetstillväxten hörde samman med en minskning av antalet arbetade timmar. Sysselsättningen minskade särskilt inom tillverkningsindustrin till följd av främst svag efterfrågan från exportmarknaden. Sysselsättningsnivån totalt sett var i stort sett oförändrad mellan 2001 och 2002, men medelarbetstiden, dvs. antal arbetade timmar per sysselsatt, minskade med lite

över en procent i samband med svagare produktionstillväxt, men också till följd av ökad frånvaro.

Till produktivitetstillväxten första kvartalet i år bidrog delar av tjänstesektorn, där sysselsättningen började minska under första kvartalet, framför allt inom företagstjänster. Antalet anställda inom den branschen var i mars 30 000 personer färre jämfört med mars 2002. Antalet arbetade timmar låg 3,5 procent lägre under första kvartalet jämfört med läget ett år tidigare. Branschens koppling till industrin är stark, och nedgången för företagstjänster hör alltså samman med den fortsatt svaga industrikonjunkturen.

En nedgång i produktionen för företagstjänster inleddes redan under andra halvåret förra året. Nationalräkenskaperna (NR) visar emellertid en produktivitetstillväxt för branschen uthyrning, data- och övriga företagstjänster första kvartalet 2003, med hela 4,4 procent jämfört med första kvartalet 2002. Ökningen förklaras till viss del av att NR från och med i år använder ett nytt prisindex för att räkna om produktionsvärdet för datakonsultbranschen till volym. Första

kvartalets volymuppgång för branschen beror emellertid mest på att företag i SCB:s företagsregister flyttats till annan bransch. Om dessa inte gjorts hade produktionsvolymen enligt NR i stället visat en fortsatt minskning första kvartalet.

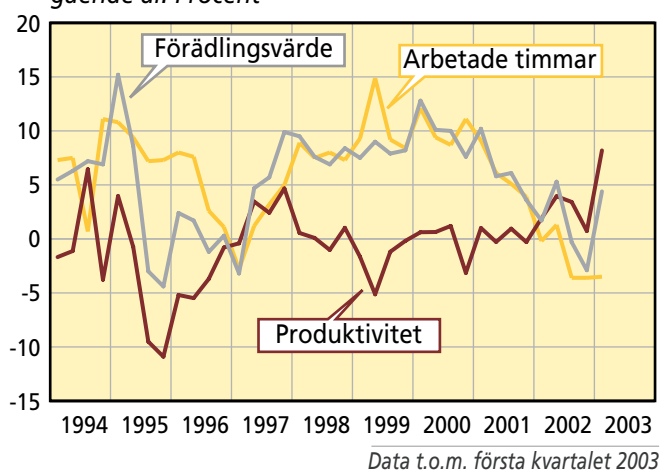
Produktivitetens utveckling

Förändring från motsvarande kvartal föregående år, procent

	Kv 1/02	Kv 2/02	Kv 3/02	Kv 4/02	Kv 1/03
Privat näringsliv	4,9	3,1	4,0	4,5	3,4
Varuproducenter	5,6	4,7	5,2	6,7	3,7
Tjänsteproducenter	4,4	2,1	3,2	3,2	3,3

Företagstjänster

Volymförändring från motsvarande kvartal föregående år. Procent

Eftersom tjänsteprisindex (TPI) för datakonsultbranschen visar en lägre prisutveckling än det löneindex, som tidigare användes för deflatering av branschen i NR, drar det upp produktionsvolymen jämfört med om löneindex hade använts. Volymökningen har blivit drygt 2 procentenheter högre för datakonsultbranschen första kvartalet jämfört med om löneindex hade använts. Då NR kommer att revidera år 2002 någon gång i november i år, kommer TPI för datakonsulter användas för första gången även för det året, vilket bör dra upp volymtillväxten även för 2002.

Skillnaden mellan löneindex och TPI första kvartalet i år var emellertid inte så stor som tidigare. Löneindex visar faktiskt en nedgång första kvartalet, med 4,3 procent, vilket alltså tyder på lönesänkningar inom branschen, vilket inte märktes tidigare i löneindex. Det tyder på klara lönsamhetsproblem i början av året. Neddragningar av antalet arbetade timmar, men även av antalet anställda, i kombination med pris-sänkningar, gav en produktivitetssökning på hela 8,2 procent första kvartalet. Ett så starkt tal har denna bransch inte uppvisat tidigare i NR. Då NR revideras för 2002 i höst, då TPI för datakonsulter kommer att användas även för 2002, kan produktivitetstakten komma att revideras ned något.

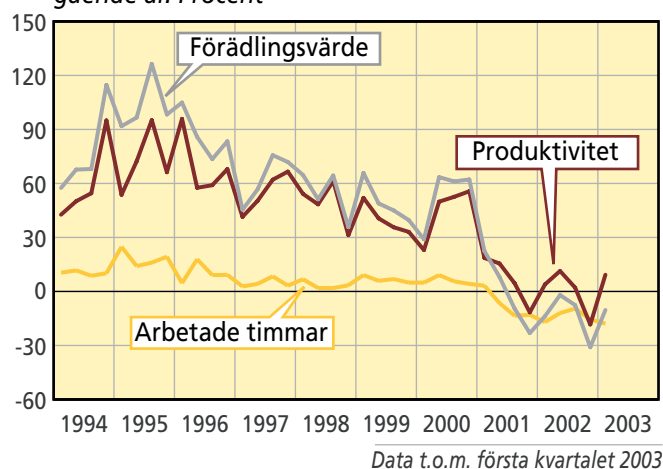
Produktivitetstillväxten inom näringslivet kan tyckas vara ovanligt kraftig från slutet av 2002. Under den innevarande nedgångsfasen ser näringslivet ut att ha uppvisat en ännu starkare produktivitetssökning än under tidigare avmattningsfaser. En av förklaringarna är att även tjänsteproducenterna

nu dragit upp sin produktivitetstillväxt jämfört med tidigare, exempelvis företagstjänster, parti- och detaljhandeln samt transporter.

För teleproduktindustrin, som under högkonjunkturåren 1997–2000 bidrog kraftigt till BNP-tillväxten, föll produktivitetstillväxten markant under fjärde kvartalet förra året, med 18 procent. Första kvartalet i år upphörde fallet, då produktionen minskade mindre än tidigare medan antalet arbetade timmar fortsatte att minska kraftigt, med 18 procent jämfört med första kvartalet 2002. Här bör påpekas att produktionsminskningen för branschen från första kvartalet 2001 också medfört att dess vikt i NR avsevärt minskat.

Teleproduktionsindustri

Volymförändring från motsvarande kvartal föregående år. Procent

År 2000 utgjorde teleproduktindustrin 5,8 procent av det totala förädlingsvärdet i industrin. 2002 hade andelen krympt till 2,6 procent. Eftersom volymutvecklingen i NR beräknas med rullande basår, dvs. med s.k. kedjeindex, då volymutvecklingen för varje år utgår från föregående års priser, fick produktionsnedgången inom teleproduktbranschen de senaste två åren ett mindre genomslag på tillväxten än tidigare. Det tidigare starkt positiva bidraget till BNP-tillväxten 2000 föll bort och den negativa utvecklingen för teleproduktindustrin 2002 drog i stället ned BNP-tillväxten med ca en procentenhet det året.

Teleproduktindustrin drog ned produktionen 2002 med ca 13 procent och antalet arbetade timmar med närmare 14 procent. Branschens produktivitet steg således med knappt 1 procent, efter produktivitetssökningar på mellan 40 och 50 procent åren 1997–2000. Den följande nedgången för branschen har bidragit negativt till produktivitetstillväxten inom näringslivet 2002. Om vi exkluderar teleproduktindustrin från beräkningen steg näringslivets produktivitet med nära 6 procent under 2002.

Branscher som hade en relativt gynnsam produktivitetssökning förra året var skogsindustrin, kemisk industri, stål och metallverk, maskinindustrin, parti- och detaljhandeln samt transporter. Tjänsteproducenter inom privat näringsliv drog upp sin produktivitetstillväxt under 2002, till i genomsnitt ca 3 procent, att jämföra med en betydligt svagare öknings-

takt närmast föregående år. Det är också starkare än under närmast föregående nedgångsfas i mitten på 1990-talet.

Produktivitetstillväxten inom näringslivet under hela perioden 1994–2002 låg i genomsnitt på 3,1 procent per år. Det kan jämföras med genomsnittet för perioden 1981–1995 på 2 procent per år. Takten under 1994–2002 var också en halv procentenhet högre per år än vad NR tidigare indikerat, innan den omfattande revideringen av perioden 1993–2001 i december förra året.

Hur påverkar merchanting produktivitetstalen?

Den omfattande NR-revideringen höjde produktionsnivån kraftigt. Enbart för privat näringsliv höjdes nivån på förädlingsvärdet med som mest ca 50 miljarder åren 2000 och 2001. En mindre, men betydelsefull del av revideringen, förklaras av att det tillkommit ytterligare uppgifter om internationell varuförmedling, s.k. merchanting. Det handlar här till stor del om produktion i dotterbolag utomlands, men som alltså ändå kan påverka produktivitetstillväxten och BNP i Sverige.

90 procent av det som i statistiken kallas för merchanting avser de fall då moderbolag i Sverige sköter faktureringen för dotterbolag i utlandet. Den största delen av dagens merchanting handlar om fall där storföretag valt att köpa varor från ett av dotterbolagen och säljer dem vidare utomlands. Intäkterna från denna typ av merchanting tillfaller moderbolaget i Sverige. Det beror ofta på att produkterna som säljs har utvecklats av moderbolagets forskningsverksamhet i Sverige. Denna merchanting kan röra sig om stora marginaler.

Då marginalerna från merchanting hamnar hos moderbolaget i Sverige påverkar beloppen å ena sidan tjänsteexporten,

då BNP beräknas från efterfrågesidan, och å andra sidan industriproduktionen, då BNP beräknas från produktionssidan. Följaktligen påverkades även produktivitetstillväxten av tillägget. Merchanting påverkar således endast produktions-talen och inte antalet arbetade timmar i Sverige. En ökad merchanting lyfter alltså automatiskt produktivitetstalen för Sverige.

Om vi exkluderar merchanting från beräkningen av produktivitetstillväxten inom näringslivet hade den blivit ca 0,1 procentenheter lägre per år under perioden 1995–2000, år som det hittills finns definitiva siffror för merchanting. (För de senaste två åren är beloppen grövre uppskattningar och är således osäkra).

Övrig merchanting i statistiken syftar på varuförmedling som bedrivs av främst "handelshus", där merchanting motsvarar marginalen mellan inköp- och försäljningspris där varan säljs som slutprodukt och ej vidareförmedlas. Merchanting i det här fallet, då varan inte passerar svensk gräns, registreras enbart som tjänsteexport i NR och uppgår till omkring 10 procent av total merchanting.

De två senaste åren har merchanting svarat för 8–10 procent av den totala tjänsteexporten, och förändringar i merchantingbeloppen kan inverka kraftigt på tjänsteexporten och därmed även på BNP-tillväxten. NR-revideringen som förklaras av merchanting var störst år 2000, då uppjusteringen blev 12 miljarder kronor. De nya uppgifterna visar en ökning av merchanting, från ca 5 miljarder kronor totalt 1993 till 24,5 mdr 2001. Förra året minskade beloppet till knappt 19 miljarder kronor. Minskningen mellan de två senaste åren, med lite drygt 5 miljarder kronor, bidrog negativt till BNP-tillväxten med 0,2 procentenheter. Nedgången kan sättas i samband med minskad efterfrågan och konjunkturförsvagningen förra året.

Revideringar i NR

Hur mycket kommer NR:s kvartalssiffror att revideras?

Många som följer med de ekonomiska nyheterna uppfattar de preliminära siffrorna från nationalräkenskaperna som mycket exakta. Men har man mer ingående följt med statistiken vet man att siffrorna revideras efter hand som mer data blir tillgängliga. Revideringarna kan vara rätt betydande och den bild som senare framtonar kan skilja sig från den man först såg. Det är därför viktigt att statistikanvändaren får en uppfattning om hur stora förändringar hon/han kan vänta sig. Här följer några kommentarer över revideringarna i NR, med utgångspunkt från de resultat som framkommit i en färsk utredning (SOU 2002:18)¹.

I kvartalsräkenskaperna har BNP-tillväxten under de senaste två decennierna i genomsnitt underskattats med 0,2 procentenheter, att jämföra med 0,4 procentenheter i årsrä-

kenskaperna. Däremot ligger det absoluta medelfelet, som mäter det genomsnittliga felet oberoende av tecken, på hela 0,7 procentenheter i kvartalsräkenskaperna. Ett undantag gäller investeringar, som systematiskt har *överskattats* med lite över två procentenheter i de första utfallen för andra kvartalets BNP. Det förklaras främst av att det första utfallet för andra kvartalets investeringar baserats på företagens förväntningar under första kvartalet och inte på faktiska utfall.

I kvartalsräkenskaperna framgår osäkerheten i inte minst de första utfallen för statlig konsumtion. Exempelvis visade dess preliminära utfall fel tecken 26 gånger under perioden 1980–1998. Vidare mer än fördubblades den genomsnitt-

¹ *Utveckling och förbättring av den ekonomiska statistiken, Slutbetänkande från Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken (SOU 2002:118).*

liga, absoluta revideringen, som mäter det genomsnittliga felet oberoende av tecken, av statlig konsumtion i kvartalsräkenskaperna på 1990-talet jämfört med 1980-talet.

Diagrammen på följande sida visar hur revideringarna i de kvartalsvisa nationalräkenskaperna fördelat sig enligt storlek. Det som mäts är revideringar i årstillväxt i procent (vill man i stället följa med säsongrensade siffror måste man räkna med ytterligare revideringar som alltid sammanhänger med säsongrensning). Storleken på revideringarna anges på den horisontella axeln i klasser med en bredd av 0,3 procentenheter. På den vertikala axeln kan man avläsa hur många revideringar av var storlek som förekommit under perioden 1980–1998. I diagrammet över BNP ser vi t ex. att i 16 fall (av 76) låg revideringen mellan $-0,15$ och $0,15$ procentenheter, med 0 som mittpunkt. Den största avvikelser låg på ungefär -3 procentenheter och inträffade första kvartalet 1981.

Man tänker sig kanske att revideringen enbart beror på att stickprovet är mindre i början, men att de preliminära siffrorna ändå *i genomsnitt* borde vara desamma som de slutgiltiga. Dessutom föreställer man sig måhända att revideringarna fördelar sig symmetriskt runt nollpunkten, ungefär som en klockkurva. Inget av dessa antaganden får stöd i diagrammen. Alla fördelningar verkar att ha tyngdpunkten till höger om noll (preliminära siffror underskattar) fördelningarna är sneda, har långa svansar, dvs. stora avvikelser är vanliga och slutligen har de ibland två toppar. I vissa fall sprider sig revideringarna över en mycket bred skala. Exempelvis så har investeringarnas revideringar fördelat sig ganska jämnt över ett intervall som sträcker sig från -5 till $+6$ procentenheter (några var så stora att de inte rymdes med på bilden). Investeringarna är en viktig komponent i konjunkturanalysen, så det är bra att hålla i minnet hur osäker den första siffran är.

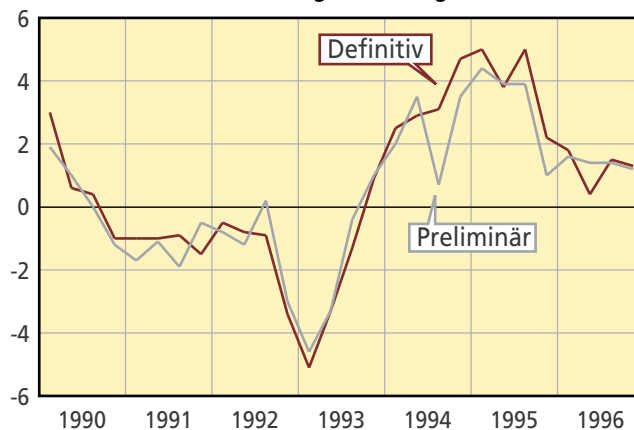
Under diagrammen finns två "karaktistiskor" angivna, **Me** som är medianen för revideringarna och **R** som är korrelationen mellan revideringar och den slutliga tillväxttakten, dvs. konjunkturen. Medianen delar revideringarna i två lika stora grupper och är ett bra mått på medelvärdet när fördelningen är sned. Vi ser att alla variabler har positiva medianvärden. Det betyder att den preliminära tillväxtsiffran oftast är lägre än den slutgiltiga. När det gäller BNP rör det sig om bara 0,2 procentenheter, men för importen har underskattningen i genomsnitt legat på 1,1 procentenheter.

Korrelationen **R** mellan revidering och utfall är betydande i fråga om BNP, offentlig konsumtion och investeringar. Detta innebär att förutom att de preliminära siffrorna i genomsnitt är för låga så tenderar de att vara alldeles för låga i kraftiga konjunkturuppgångar och inte så låga eller rentav för höga i nedgångar. En genomsnittlig underskattning kan man korrigera för genom att till den preliminära siffran lägga den genomsnittliga underskattningen. Däremot kan man sällan vara säker på om konjunkturen befinner sig i en uppgångs- eller nedgångsfas, så korrelationen är det inte så lätt att korrigera för.

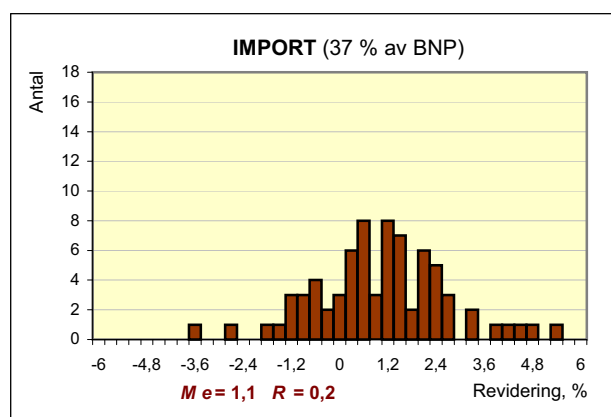
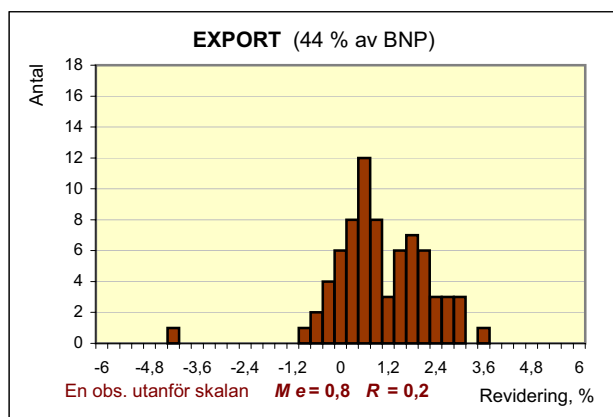
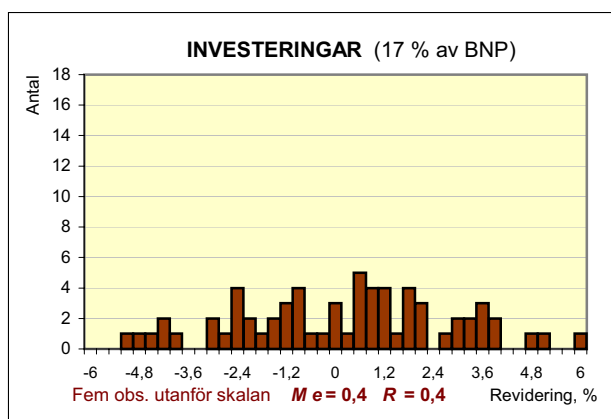
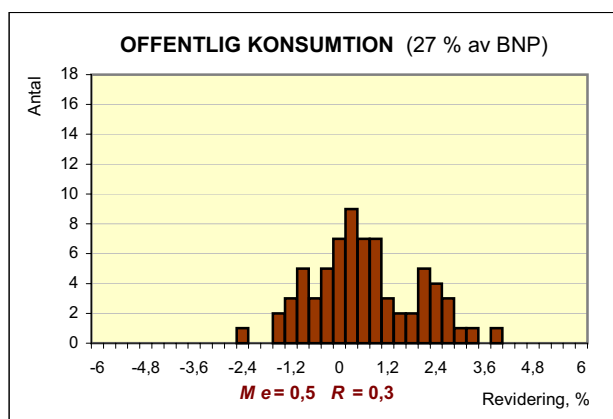
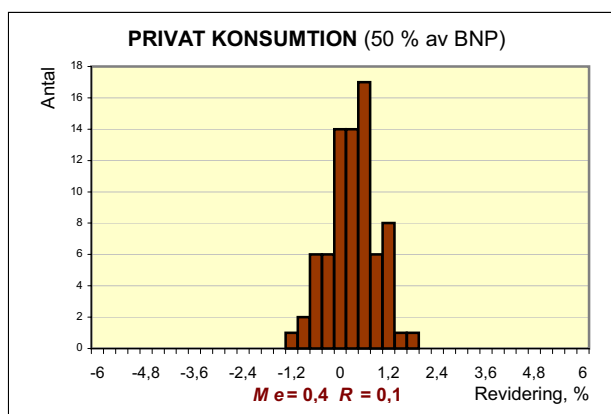
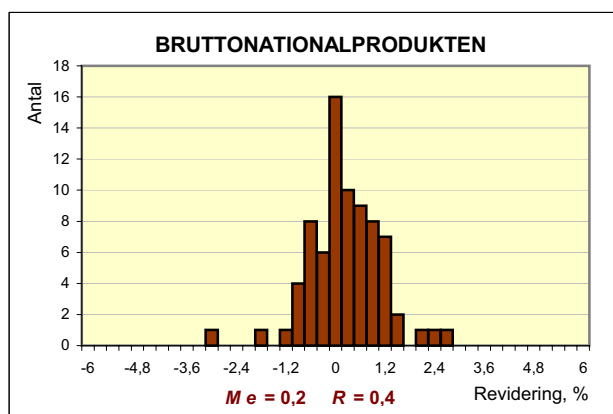
Kvartalsräkenskapernas revideringar visar ett starkt samband med konjunkturcykeln, dvs. en underskattning av BNP-tillväxten i uppgångsfaser och en överskattning i nedgångsfaser. Exempelvis underskattades uppgångsfasen under 1994–1995 systematiskt i de preliminära kvartalsutfallen. En slutsats är att kvartalsräkenskaperna inte anpassats tillräckligt snabbt till styrkan i konjunkturförändringarna. Däremot har kvartalsräkenskaperna inte sedan början av 1981 visat "fel tecken" i konjunkturcykeln. Men en femtedel av de preliminära BNP-siffrorna antydde ökande tillväxt när den slutliga siffran angav avtagande tillväxt eller vice versa. Det starka konjunkturuomslaget under 1990-talets första hälft signalerades ändå rätt väl av de preliminära siffrorna, se diagrammet nedan. Internationellt ligger Sverige rätt väl till när det gäller revideringar av kvartalsdata.

Preliminär och definitiv bild av kvartalsvis BNP-tillväxt

År 1990–1996. Förändring från föregående år. Procent

REVIDERINGAR I NATIONALRÄKNSKAPERNA 1980-1998 (kvartal)

Frågor om innehållet i denna publikation kan ställas till:

Lena Hagman, huvudredaktör	08-506 942 23	lena.hagman@scb.se
Bo Bergman	08-506 945 42	bo.bergman@scb.se
Leif Munters	08-506 945 09	leif.munters@scb.se
Bo Sandén	08-506 946 94	bo.sanden@scb.se
Lars-Erik Öller	08-506 943 33	lars-erik.oller@scb.se

Grafisk form och webbpublicering:

Monica Andersson	08-506 943 62	monica.andersson@scb.se
Arne Orrgård	08-506 950 73	arne.orrgard@scb.se